Anul V. 1 Maiu, 1911. Nr. 9.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei. Un număr 50 fil.

DIN ISTORIA LUPTELOR NOASTRE PENTRU ORTODOXIE.

O aniversare.

(1761–1911).

In vara acestui an se împlinesc trei jumătăți de veac, de când pe urma celor mai crâncene lupte ale neamului nostru pentru credința sa a pătruns în sfârșit în Ardeal la Românii «neuniți» și o sămânță de lumină, dreptate și de mângăiere.

După Paștile anului 1761 a sosit în Ardeal episcopul sârbesc din Buda, Dionisie Novacovici, destinat a fi vlădica Românilor ortodocși din Ardeal. Nu venià singur, ci deodată cu alt «pacificator», cu generalul Buccov, care nu se prea încredeà în puterea armelor sale de fer, nici în îndoelnicul rezultat al unei întârziate opere de pacificare. Și aveà motive suficiente de a se îndoì. În fața lui, ca și a Curții din Viena și a clerului unit din Ardeal, stăteà desvălită și sdrobită o muncă și sforțare necurmată a unui restimp de peste 60 de ani și pe ruinele proaspete ale siluirii de conștiinți și ale politicei religioase plină de violențe a cercurilor dela cârmuire, înnălțase în numele Românilor steagul roșu al legitimei revolte un călugăr din Munții apuseni.

Acest Sofronie din Cioara, care «a pus țara în foc și în flacări» nu erà o unealtă în mâna străinilor, cum încearcă unii a ni-l înfățișà, ci unul din marii luptători ai Românilor ortodocși, cari în cursul veacului al XVIII prin alipirea neclintită la legea lor și prin risicul vieții proprii au făcut să triumfeze din nou biserica noastră.

In arhiva Ministeriului de externe din Moscva se află o admirabilă petiţiune a Românilor din Ardeal cătră împărăteasa Ruşilor Elisaveta Petrovna, subscrisă de cei mai de seamă reprezentanţi ai Românilor din Ardeal — patru călugări, şase preoţi şi patru mireni. Numele lor ne reaminteşte un şir întreg de prigoniri ce le-au suferit aceşti martiri ai credinţii, peste cari noi urmaşii am pus vălul uitării ingrate, în vreme ce adversarii lor nu au încetat a-i acoperì cu cele mai sfruntate calumnii.

Între cei subscrişi locul de frunte îi compete fără îndoială ieromonahului Nicodim, care a şi înaintat petiţia amintită la împărăteasa rusească. Acest călugăr simplu şi fără de o cultură mai înaltă s'a prezentat împreună cu George Buna, un ţăran român, în fruntea unei deputaţiuni la Curtea din Viena şi a predat o petiţie, care cuprindeà plângerile Românilor ortodocşi. Cum însă pe atunci nu li-se îngăduià nici măcar a se plânge, călugărul Nicodim a ajuns în primejdia de a fi prins şi internat într'o temniţă din Austria, unde deodată cu lumina zilei aveà să-şi peardă şi zelul pentru legea sa. Cu ajutorul ambasadorului rusesc a scăpat însă, refugiindu-se în Rusia, împreună cu un mirean, cu Ioan al lui Avram din Aciliu. În Rusia a petrecut cu mici întreruperi până în vara anului 1761, lucrând şi de acolo pentru fraţii săi de acasă şi îndemnând mai de multeori guvernul rusesc să intervină pe cale diplomatică în favorul Românilor ortodocşi din Ardeal. În anul 1757 a venit în Muntenia, unde s'a întâlnit cu soţii săi de luptă şi a scris petiţiunea amintită. În acelaş an s'a întors din nou în Rusia, unde nu peste mult i-a urmat şi vechiul său tovarăş, Ioan, acum popa din Aciliu, ca să reprezinte şi mai departe cauza Românilor ortodocşi înaintea împărătesei Elisaveta Petrovna, aliata Austriei. Pentru toate aceste străduinţe ale sale zelosul călugăr a primit ca răsplată exilul pe viaţă. Mai mult nu i-a fost cu putinţă să intre în Ardeal, fiind considerat de curtea din Viena ca un «impostor» foarte periculos. Aşa a gustat şi el până în sfârşit, ca şi Nicolae de Balomir şi călugărul Sofronie, pânea amară a exilului.

Alături de revoluţiunea lui Sofronie a fost de sigur şi acţiunea călugărului Nicodim unul din motivele, cari au determinat cercurile din Viena a grăbì cu numirea episcopului ortodox

pentru Ardeal. Un protocol al senatului rusesc din acea vreme,[1] în care se schiţează toată cauza Românilor şi toate intervenţiunile Rusiei pentru Românii din Ardeal, ne arată cu câtă bunăvoinţă a solicitat împărăteasa Rusiei la Curtea din Viena acordarea libertăţii religioase coreligionarilor săi din Transilvania şi când s'a convins că toate promisiunile ce le-a primit au rămas neîmplinite, atunci a îndrumat pe ambasadorul ei din Viena, să facă atentă Curtea din Viena cu toată seriozitatea, că în viitor nu va mai reînoì alianţa, ce erà încheiată între cele doauă state, dacă nu se va statorì într'un punct deosebit al tratatului de alianţă deplina libertate religioasă pe seama Românilor ortodocşi şi dacă nu va declarà Curtea din Viena solemn, că în viitor vor fi trataţi Românii cu indulgenţa ce se cuvine celor de o credinţă cu aliata Austriei.

Aşa, pe urma revoluţiunei desparte a călugărului Sofronie şi prin intervenţia rusească provocată de călugărul Nicodim şi de popa Ioan din Aciliu, am primit în Ardeal de episcop ortodox pe Dionisie Novacovici.

Triumful a fost pe de a'ntregul al nostru, al bisericii ortodoxe, în care a rămas «tot fruntea» Românilor, iar dezastrul pe toată linia l-au suferit aceia, cari au încercat să sdrobească unitatea sufletească a unui neam. I-a copleşit acea putere internă, adâncă şi de viaţă făcătoare a neamului nostru, care a biruit şi până atunci atâtea împrejurări ostile noauă.

Conscripţia făcută în anul 1762 a isbutit să înfăţişeze numai 25 de mii de familii unite, faţă de 128 de mii ortodoxe.

Iată de ce trebue să aducem prinosul nostru de admiraţie acestor martiri ai credinţii, cari au îndurat cu resemnare moartea şi loviturile cele mai grele, temniţe şi pedepse nenumărate, pururea rugând «pe milostivul D-zeu — cum spuneau aşa de frumos Făgărăşenii — ca să ne întărească mintea şi inima şi gleznele picioarelor noastre, ca să nu ne clătim sau să rătăcim din pravoslavnica noastră credinţă, ci cu duhul puterii sale întărindu-ne, neclătiţi să rămânem de supărările celor ce să oştesc asupra turmei sale».

Prin lupta lor ei au luminat încă odată puternic şi măreţ un adevăr etern: că viaţa sufletească şi religioasă a unui popor

[1] Acest protocol se află în arhiva numită din Moscva, în copie şi la mine.

nu se supune nici unei presiuni externe şi mechanice; pentruca s'o poţi îndreptà cu succes într'o parte sau alta a evoluţiei sale, trebue să-i cunoşti bine toate calităţile și să-i distingi clar cele imediat înrudite cu viaţa lui.

De aceia s'a dărîmat şi atunci «opera sfintei uniri», spre bucuria celei mai mari părţi a Românilor.

Spre a desvălì o parte din sbuciumările și frământările Românilor între anii 1744—1761 public aici câteva documente inedite din arhivele din Carloviţ și Moscva. Împreună cu alte multe documente, ce am izbutit să le aflu acolo, ele vor formà cuprinsul unei lucrări, pe care o voiu tipărì încă în cursul acestui an.

I.

Petiţiunea Românilor ortodocşi către împărăteasa Rusiei Elisabeta Petrovna, scoasă din Arhiva principală a Ministeriului de externe din Moscova (Regestru Nr. 97, anul 1757 Nr. 3). A înaintat-o călugărul Nicodim în 24 Septembre 1757.

Smerită A noastră Inştanţie Către —

Pre Blagocestiva Prealuminata, Preaînălţat-a, Milostiva şi Oblăduitoare a toată Rusia şi atot creştinescului norod, care sânt în dogmele credinţei Sfintei și marei Besearici a răsăritului, Credincioasăi și de Hristos Iubitoarea *Impărăteasa Elisaveta Petrovna.* A noastră milostivă Patroană. Dela Tatăl Dumnezeu Domnul nostru Isus Christos — Sănătate, bună viaţă, întărire, bucurie şi cea către vrăşmaşi biruinţă poftim Luminatei Impărăţiei tale, Noi Ticăloşii carii ne aflăm subt biruinţa împărăţiei a romii, în ţara Transilvania. Care ne iaste sufletul nostru întristat până la moarte pentru sila eresului unaţii. Drept aciasta şi noi fiind împilaţi întru acest întunerec, ieromonaşi şi monaşi, preoţi mireani şi casnici mireani, la altă faţă neavând unde năzui fără numai cădem cu smerenie la Luminată-ţi faţa înălţimei cia de Dumnezeu încoronate a Impărăţiei tale, cu aciastă smerită plângere şi prin osteninţa acestui cuvios părinte Nicodim Ieromonah: știindu-te noi Preluminată împărăţia ta că eşti fiica cia adevărată şi aleasă a bisearicii, îndretătoarea cia lăudată a politiei, slava cia luminată a pravoslavnicilor şi luminată sprijineală a creştinătăţii, știm că au supărat şi mai nainte de aciasta şi alţii Luminată-ţi faţa Impărăţiei tale, ci nu ne-au venit nici o adevărată şciinţă — iar acum cădem cu smerită plecăciune, rugându-ne luminate-ţi feaţii împărăţiei tale — Să te milostiveşti spre noi și să ne scoţi dintru aciastă patimă, că ştim că ești de Dumnezeu dăruită cu putearea aciasta, că suntem năcăjiţi aşa tocma

ca şi mai de nainte creştinii în vremile împăraţilor celor tirani, în temniţe în obezi şi în legături, ne ţin atât cât şi moarte ne vine multora dintru acea patimă, — şi besearicile şi schiturile le pradă şi am jăluit dintru noi şi la împărăţia aciasta a noastră şi ne-au răspuns că nu sileaşte, iar dacă am venit la casele noastre nimica pace nu avem, numai ne silesc au să jurăm întru aceale dogme, au deaca nu, de loc ne pun la închisoare şi deacolo nu putem să scăpăm, ci numai au să ne lăpădăm de credinţă, au să murim închişi şi în locuri streine, fugându de vrăşmaşii noştrii uniţi. Care mult necazul, grea povară şi întunecată rătăcirea noastră văzânduo împărăţia ta şi fiind şi noi oi din oile staulului păstorilor împărăţiei tale, apucându-ne lupii cei răpitori de suflet şi stricândune din credinţa cea pravoslavnică, care mulţi dintru noi nu neam pomenit întru acest eres — şi de nu să va strica acuma acest eres la început, aşa va rămânea în veac.— Ci să te milostiveşti Luminată Impărăţia ta spre sufletele noastre, care întunearece de suflete să pogor întru adâncul pierzării pentru rea rătăcire. Văzând şi noi luminatăţi Impărăţia ta că străluceaşte creştinătatea întrânsa, dumnezeiască podoabă îmfrumuseţată cu bunătatea faptelor, înţelepciunea cia politicească, dar însoţit cu râvna cea creştinească, sfatul cel mare, dar însoţit cu putearea credinţii, dreptatea cia cu socotinţă şi împreunată cu blândeaţea şi cu îndelungă răbdarea: Insă decât toate acestea ale luminatei împărăţiei tale vreadnice de laudă bunătăţi şi noi ticăloşii adevărat înţelegând şi luminat auzind luminatăţi multaţi cucerie cia către ciale dumnezeeşti, cu aciasta şi pre Dumnezeu cu faptele ciale cuvioase necontenit mărind şi besearicile cu ascultare cinstind şi ciata besericească cu facerile de bine odihnind şi dumezeeştile lăcaşuri cu luminate-ţi daruri împodobind, aşa cu multă smerenie plecândune şi noi ticăloşii cu lacrămi ne rugăm luminatei Impărăţiei tale, ca unii maicii milostive şi din fire plecată spre ceale sufleteşti să priimeşti aciastă a noastră cu lacrămi scrisă rugăciune şi priminduo să fie spre lauda lui Dumnezeu unuia în troiţă şi spre folosul sufletelor noastre, rugătorilor împărăţiei tale: Ieromonaşilor şi preoţilor mireani şi spre bucuria tuturor de obşte şi întru nemuritoare pomenirea neamului luminatei Impărăţiei tale, Pentru care mare milostivirea Impărăţii tale cu multă şi smerită plecăciune închinându-ne sărutăm făcătoarea de bine şi milostivă-ţi mâna Impărăţiei tale către Dumnezeu rugători, poftind ca dumnezeescul dar ce au păzit pre preavoslavnicii împăraţi, şi păzească şi pre Luminată Impărăţia ta întru luminat scaunul împărăţiei tale, în pace în. . . . . cu slavă, lăudată şi cu norocire adevărată, şi să-ţi fie stâlp tare împotriva tuturor pismaşilor văzuţi şi nevăzuţi, ca să

poată tot pravoslavnicul norod viia subt luminate-ţi aripi a împărăţiei tale în pace, lăudând numele Tatălui şi al Fiiului şi al Duhului sfânt, Amin.

Teodosie ieromonah, Daniil ieromonah, Stefan ieromonah, Nidim monah, Avraam erei, Petru erei, Ion erei, Cozma erei, Avram erei, Mucienic erei, Oprea Micleuş, Filimon Vintilă, Avram Deleanu, Constandin Petric.

II.

Petiţiunea Românilor făgărăşeni cătră patriarhul sârbesc Arsenie Ioanovici, adresată în 28 Noemvre 1747. Originalul ei se păstrează în arhiva mitropolitană din Carloviţ, anul 1747 Nr. 425.

Prea Cinstite şi Prea Sfinţite şi al pravoslavnicii noastre credinţe Patriarh, Prea Sfinţia ta alesule Arhipăstor Arsenie, al de Dumnezeu păzitei Arhiepiscopii Carlovăţului şi altor părţi sârbeşti, pravoslavnic arhipăstor şi stăpân, cu căzută evlavie şi cu smerită metanie sărutăm preacinstita şi preasfinţita blagoslovitoarea dreaptă prea sfinţii tale şi blagoslovenia prea sfinţii tale rugăm să fie cu noi.

Cu aciasta a noastră prea smerita şi plecata noastră scrisoare venim cu smerenie rugândune milii şi bunătăţii cei prea fierbinţi a prea sfinţii tale, cătră pravoslavnica noastră credinţă, carea o a întărit de ajuns suspinurile şi obidele oilor celor cuvântătoare a prea alesii turme alui Christos. Cu cari suspinuri şi obide şi noi cei mai jos numite oi, ce ne aflăm în numitul oraş a făgăraşului, cădem rugându-ne milii şi bunătăţii prea osfinţii tale dimpreună cu preotul nostru: că noi dintru începutul credinţii noastre cu moşii, cu părinţii noştri ne-am pomenit întru dreapta dogmă a pravoslavnicii noastre credinţe, a sfintei bisearici a răsăritului, a legii greceşti, drepţi, neclătiţi, nestrămutaţi ne-am ţinut credinţa noastră şi de acum înainte iar rugăm pre milostivul Dumnezeu, ca să ne întărească mintea şi inima şi gleznele picioarelor noastre că să nu ne clătim sau să rătăcim din pravoslavnica noastră credinţă, ci cu duhul puterii sale întărindune, neclătiţi să rămânem de supărările celor ce să oştesc asupra turmei sale, prin carele ne rugăm milii prea sfinţii tale fiind ca nişte oi făr de mai mare păstor şi ca o corabie fără de ocârmuitor, împresurândune valurile potrivnicilor credinţii noastre ceşti pravoslavnice: şi noi ne mai putând cu aceale valuri a ne mai lupta, cădem rugândune noi orăşanii ceşti neuniţi împreună cu preotul nostru, ca să ne cuprinzi şi pre noi supt prea sfinţite aripile prea sfinţii tale, precum ai priimit şi pre Dumnealor orăşanii dela Şchiaii Braşovului supt aceaia stăpânire, în care se află dumnealor, ne rugăm şi cu toată inima noastră poftim

ca să fim şi noi, fiind că avem şi direptăţi dela prea înălţaţii împăraţi, tot întru una cu dumnealor, pentru aceaia cădem rugândune milii preasfinţii tale a fi şi cu supunerea credinţii arhipăstorii tot supt o stăpânire, a pomeni preotul nostru pe prea sfinţia ta, după cum au pomenit şi până acuma şi deacuma înainte; şi a da ceale ce să vor cuveni dăjdi preasfinţii tale la epitropul ce vei avea preasfinţia ta în partia ţării noastre, să aibă a stăpâni şi a purtarea de grijă şi noao, şi noi cu toată inima noastră sântem prea plecaţi ascultători şi bucuroşi cu tot sufletul nostru a împlini poruncile prea sfinţii tale: numai cu aciasta ne rugăm, ca să nu fim lipsiţi de aciastă cearere a noastră, ci să avem ajutoriul şi mila Preasfinţii tale cu noi, ca să ne fie de apărare despre partia protivnicilor nostri, care ne supără foarte tare pentru credinţă, că mare bucurie au cuprins inima noastră a toată creştineasca obşte, dacă ne-au spus dumnealor jup. Ioan Oancea pentru trimiterea milostivii şi a blagoslovenii preasfinţii tale, carea o-ai trimis noao tuturor. Aşişderea şi tot împrejurul cetăţii făgăraşului adecă toată ţara partia neunită şi împreună şi sfintele schituri, adecă mănăstioarele care sânt pre supt poalele munţilor, toţi ca nişte fii smeriţi şi prea plecaţi cu toţi împreună, căzând cu lacrămi fierbinţi ne rugăm, ca arhipăstoriul păstorilor, să nu ne treci a nu ne priimi, pre proasta şi smerita noastră cucernicie, ce cu toată inima noastră a tot creştineasca obşte poftim, ca să ne umbrim supt prea sfinţite aripile prea sfinţii tale şi a te avea pe prea sfinţia ta cap şi stăpân noao a toată creştineasca obşte partea ne uniiată: aşişderea iar toată osteneala preasfinţii tale ce vei face pentru noi şi noi cu toată obştea vom fi bucuroşi şi cu toată inima a împlini osteneala preasfinţii tale. Cu aciasta cu toate rămânem, scris în făgăraş împreună cu toată obştea neunită 1747 meseţa Noem. 28.

(Urmează o mulţime de subscrieri).

III.

Petiţiunea Românilor din Poiana, Jina, Cărpeniş şi toată marginea din Braşov până în Dobra cătră mitropolitul sârbesc din Carloviţ, Pavel Nenadovici, adresată în 21 Mai 1757. Originalul se află în Arhiva mitropolitană din Carloviţ 1757 No 72.

De aciasta ne rugăm şi plângem cu lacrămi din inimă noi Românii din ţara Ardealului, care ne ţinem de legea grecească şi slujim împăratului cu toată credinţa, cum am slujit şi la alţi împăraţi mai nainte trecuţi, că noi nepriatini înălţatei împărăţii n-am fost ci tot cu credinţă am slujit, dar atâta pedeapsă, ce ni s-au venit noauă pentru legea noastră cea grecească nice

mai de mult când au fost jidovii împăraţi cei răi, macsimilian şi deoclitiian încă n-au făcut mai multă răutate pentru leage cât fac aeşcea în vremile de acum cu noi, că au venit aceaia vreme care ne-am dus la mormânturile morţilor și am zis, eșiţi morţi din gropi să întrăm noi de vii, că nu mai putem răbda pedepsăle, ce ne vin dela popii cei uniţi și dela domnii ţării, că nu ştim ce să mai facem că nime de noi nul doare, nice pre domnii cei săsești nice pre domnii cei nemţăşti, nice pe cei ungureşti, că toate timniţele au umplut de noi pentru leagea noastră cea grecească, că atâta neau prădat cât nu ştim cu ce a să plătim porţia împăratului de prada lor, ci ne rugăm și iară ne rugăm de înălţarea şi prea luminata crăiasa noastră și sfetnicii maririi sale şi de opreasfinţitul arhiepiscup şi mitropolit Pavel ot Carloveţ şi de toţi episcupii şi arhiereii care se află supt stăpânirea înălţatei crăiesei noastre, să facă milă înălţata crăiasă să ni să dea arhiereu dela Carloviţ pre legea grecească, să se oprească şi popii cei uniţi a ne mai prăda şi a ne mai lega, că mai pe scurt ce sau făcut în martie în 25 de zile, că judeţul mare din Şabiș Verder au mânat cu porunca lui au trimis pre unul din domnii anume Slodăr Martin în Deal și au legat doi oameni pentru să ia cheia besearicii cu sîla și o luat cu sila și pre preoteasa popei o legat dacă nau putut prinde pe popa, şi iară în scaunul Şebeşului la Loman au luat beseareca popii cei uniţi împreună cu domnii și o încuiat de stă pustie, după aceaia au mers în răchit și iară au încuiat beseareca de stă fără rugă și iară în Pianul de jos iară au încuiat beseareca, şi la Lancrăm au mersu judeţul mare Verder dela Şabeş de au încuiat și au zis că porunca înălţatei crăiese fac aceste răutăţi asupra noastră și noi nu creadem, că prin cuvântul preosfinţii tale avem pace dela înălţata crăiasă şi iată că trimitem aceşti patru oameni şi prea ajuns iam trimis cu mare frică de domnii ţării, ci precum ai făcut milă de multe ori cu noi, fieţi milă şi acum de aceşti oameni, anume Dumitru Vonica din Poiană din scaunul Mercurii și anume Oprea Urdea din Sibiel din scaunul Săliştii. Şi scrisam noi, noi care mai jos ne vom iscăli, anume judele din Poiană Stanu Băjea împreună și juratul Bucur Opreanu şi cu tot satul și din Jina, din scaunul Sibiiului, anume judele Coman Dordea și Bucur Dordea și cu tot satul şi din Cărpeniș, din scaunul Mercurii, Iosif Plitea şi Ionu Cierciu, tot satul şi toată marginea, câtă iaste din Brașov până în Dobra şi a toată ţara, de nui face milă preaosfinţia ta cu noi perim şi trupeşte şi sufleteşte, că după Dumnezeu toată nădejdea avem la preosfinţia ta, cerem milă dela Dumnezeu şi dela preosfinţia ta să ne dai arhiereu dela Carloviţ pre leagea răsăritului. — Anul domnului 1757 meseţa mai în 21 de zile.

IV

Petițiunea Românilor din scaunul Săliștii cătră mitropolitul Pavel Nenadovici, adresată în 4 Decembre 1756. Originalul se află în arhiva mitropolitană din Carloviț (1756 No 747).

Prealuminatului, Preaosfințitului și al nostru Domn, după Christos, Măria ta D. D. Pavel Nenadovici Arhiepiscop și Mitropolit al Carlovĕțului și a toată Serbia oblăduitor și noauă prea milostiv Domn și stăpân și al prea înălțatei chesaro-crăiesei savetnic și Ecselență.

Cădem și ne rugăm noi cei mai jos numiți cu genunchiele noastre până la pământ, cerând milă ca să avem dela mila Preosfinții tale Doamne Ecselență, Precum mai în trecuta vreme am fost mai înștiințat pre prea Mărirea ta cu o plecată și nedestoinică a noastră scrisoare de mare jalbă. Și acuma încă neîncetând a mai face încă înștiințare și cerere dela mila Ecselenții tale, avându-te noi toți românii pre măria ta după mila lui Isus Christos, care șau vărsat sângele pre cruce; cădem ca să nu ne lași la perire a ne pierde legea aciasta pravoslavnică, și toate bisericile răsăritului a le piarde împreună cu toți noi, căci nu iaste puteare mai multă a putea răbda răul care ne cade noauă asupra dela popii cel uniți în toate zilele și supărările, că în toate zilele ne prind la areșci și ne căsnesc cum iaste mai rău, încă ne dau și în mâna biraelor, de ne închide prin temnițe. Deci de al lor mare rău neam pustiit tot și case și moșii și ședem tot fugiți la păduri fiind-că noauă nu ne trebuesc popii cei uniți până la moarte. Mai bucuros moartea vom pofti ca pe ei, să ne stăpânească. Numai ne rugăm la mila Preaosfinții tale, Măria ta Doamne Ecselență ca să nu ne lași să perim atâtea suflete, ci să ne stai întrajutor a ne scoate din mâna ericticilor eftizmatici (!) Și iară înștiințăm pre măria ta pentru un preot, ce au fost la noi și lau fost prins la arește popii cei uniți dimpreună și cu județul mare din Sibiiu, și nu mai știm ce sau făcut și unde iau mai dus. Și ne rugăm Mării tale D. D. Ecselență Mitropolit pentru ai nostri care noi satele iam ales oameni și iam trimis la preaînălțata curte, anume popa Mucienic și Oprea Micleuși. Să fii măria ta întrajutor, ca să se sloboază căci că sânt oameni buni, și sânt oameni de noi toți și cu voia noastră trimiși. Cu acestea cu toate rugăciunile cădem la mila prea bună a Ecselenții tale, ne rugăm să avem răspunsul, căci foarte cu frică scriem, nici scrisori nu putem trimite. Și să avem iertăciune. Rămânem mai mici plecați.

La mila Preaosfinții tale noi Scaunul Săliștii cu toate marginile din Brașov până în Dobra, cu toate optsprezece sate.

(Pe un călcâi e însemnat 756 dechem. 4. Săliște).

Dr. Silviu Dragomir.

ŞTIINŢELE BISERICEŞTI.

După *Dr. W. Guettée.*

VI.

Monumentele tradiţiunei sunt izvorul, din care teologul e dator să-şi scoată dovezile în favorul dogmelor descoperite. El nu trebue să iasă din aceasta ordine de dovezi; altfel, el face din teologie, o filozofie religionară supusă discuţiunei şi care va ridicà contra ei cu atât mai multe obiecţiuni, cu cât dogmele, prin laturea lor misterioasă şi superioară raţiunei, vor da anză mai mult decât oricare chestiune filozofică la discuţiuni.

Monumentele tradiţiunii sunt de diferite feluri. Începând cu veacurile primare, literatura Bisericii creştine este bogată în opere de cea mai înaltă importanţă, cu atât mai preţioase, cu cât cea mai mare parte, ele au fost compuse de oameni de geniu cu scopul, ca să apere învăţăturile descoperite, aşa după cum le-a primit Biserica, împotriva atacurilor din partea filozofilor, cari s'au învrednicit de numele de *eretici*, pentrucă au voit să substitue acestor învăţături primite sistemele pe cari le-a creat imaginaţia lor.

Noi punem în fruntea monumentelor tradiţiunei operele *dogmatice*, prin cari autorii au avut de scop combaterea ereziilor. Se află, şi încă de cele mai importante, astfel de lucrări dogmatice în opera unui Ireneu, Clement al Alexandriei, Origen, Tertulian, Vasilie al Cesareei, Grigorie Teologul, Eusebie de Cesarea. Nu arătăm decât câteva din cele mai ilustre nume din cele dintâi veacuri.

Alăturea de lucrările *dogmatice* punem *liturgiile*, cari exprimă credinţa în rugăciunile, cari o compun. Erà un proverb primit la Biserica primitivă, că rânduiala credinţei (regula) se bază pe regula rugăciunii. Într'adevăr, credincioşii, cari ţineau mult la învăţătura cea adevărată, n'ar fi recitat nici când în Biserici o rugăciune, care n'ar fi fost expresiunea exactă şi precisă a aceleia.

Teologul e dator aşadară să atribue cea mai înaltă importanţă formulelor liturgice ale vechilor Biserici, cari se urcă până în timpurile primitive. Cărţile *istorice* ale Bisericii primitive sunt de asemenea de cea mai mare valoare; căci credinţa trăeşte în operile societăţii compuse din credincioşi; şi aceste opere atestă cu atât mai limpede învăţăturile primite, cu cât ele sunt prin natura lor mai uşoare de înţeles decât raţionamentele cele mai demonstrative.

Eusebiu de Cesarea, care a resumat istoricii cari l-au precedat, oferă un izvor bogat de dovezile cele mai pozitive despre învăţăturile cele revelate, pentrucă, în admirabila simplicitate a

istorisirilor sale, el lasă să se manifesteze aşa după cum a fost acţiunea Bisericii, în împrejurări diferite din vieaţa intimă sau externă.

Literatura religioasă oferă de asemenea un număr considerabil de opere, cari, fără a aveà un caracter special, procură lămuriri preţioase asupra învăţăturilor primite. Astfel sunt comentarele asupra cărţilor sfintei Scripturi, vorbirile sau omiliile, poeziile religioase.

Decât omul nu ştie să ia din destul precauţiuni pentru a nu generalizà anumite date, ce le întâlneşte în aceste lucrări, când, în spiritul autorului ele aveau numai un înţeles restrâns.

Sub acest raport întâlnim foarte adesea, mai ales la teologii occidentali, abuzurile cele mai stranii. Neputând să afle dovezi pozitive în favoarea anumitor doctrine, cari le sunt scumpe, aceşti teologi se ocupă cu îndârjire de texte neînsemnate, pe cari le întâlnesc în lucrări de soiul celora, pe cari le-am arătat.

In loc de a mărginì aceste texte la înţelesul particular, pe care autorul îl aveà în vedere, ei le generalizează, le dau cele mai umflate desvoltări. Adesea, pentru a-şi face mai multe iluziuni, ei nu păstrează din text, decât câteva cuvinte, cărora le dau cea mai mare importanţă şi şterg pe acelea, cari ar puteà să fie o încurcătură pentru judecăţile lor. Se întâmplă cá cuvintele suprimate explică cuvintele păstrate într'un înţeles, care nu este cel al teologului, atunci este un motiv mai mult — pentru acesta din urmă, să le steargă.

Se întâmplă chiar ca foarte adeseori teologii occidentali să *completeze* textele, pe cari le citează, în aşa mod, făcându-le să spună ceeace ele înşile nu cuprind.

Am puteà cità multe texte, în cari cuvinte *încurcătoare* au fost înlocuite cu cuvinte *complezante* (politicoase).

Mai ales în cestiunea papalităţii s'a întâmplat acest lucru teologilor occidentali.

Înainte de a părăsì Biserica romană şi de a mă pronunţà contra papalităţii, am avut răbdarea să verific după originale nenumăratele texte citate în favoarea papalităţii. Noi am câştigat convingerea, că: unele nu există de loc; altele au fost fabricate, adăugându-le sau schimbând în ele cuvinte în text, pentruca să-i dee înţelesul, care îl aveà în vedere; altele, exacte în ce priveşte cuvintele luate în mod material, aveau un înţeles opus cu cel pe care li-l dedeau. Din nenumăratele texte citate în Occident în favoarea instituţiunei papale, eu n'am aflat nici măcar unul singur, pe care să-l poată invocà un om instruit, conştienţios, imparţial.

În felul acesta lucră teologul cel adevărat?

Dela promulgarea proaspătă a unor pretinse dogme în Biserica romană, s'a comis o altă crimă de vătămare a tradiţiunei (de lèse-tradiţion): s'a inventat o tradiţiune *occultă, latentă*, pe care o puneà în lumină definiţiunea papală. Acesta este un mijloc foarte simplu, dar foarte ipocrit, de a legitimà ereziile, pronunţându-se totdeauna, *în aparenţă cel puţin*, pentru doctrinele ce s'au crezut totdeauna în Biserică. In chipul acesta, nu poate cineva să citeze nici un text din tradiţiunea sobornicească în favorul invenţiunilor iezuitice despre Concepţiunea-Immaculată şi despre infalibilitatea papală. Ce să facă oare pentru a legitimà definiţiunile pompoase, pe cari le-au provocat aceşti iezuiţi? Se citează texte, cari nu dovedesc nimic prin ele înşile; se ascund textele cari ar dovedì contrarul; se fixează înţelesul celor dintâi după definiţiunea papală, care nu poate să fie decât *adevărată* şi se zice: Concepţiunea-Immaculată, Infalibilitatea papală, n'au fost precis *profesate* în mod explicit în Biserică; dar ele erau *crezute*, — şi texte tradiţionale, cari n'aveau decât un înţeles nul sau vag iau un înţeles determinat, de îndată ce papa a hotărît, că cu privire la aceste chestiuni credinţa Bisericei a fost sigură.

Trebue să mărturisim, că nu-şi poate cineva râde mai tare de oameni şi de însaşi Biserica.

O doctrină tradiţională nu există, decât cu condiţiunea ca să fie *crezută* şi *mărturisită*. Numai prin *mărturisirea explicită* a unei dogme poate cineva să dovedească, că ea a fost *crezută*. Inventarea unei *tradiţiuni oculte* este aşadară ceeace poate omul visà mai absurd. Doi episcopi belgieni s'au distins în exploatarea acestei pretinse tradiţiuni oculte: Malou, episcop din Bruges, pentru Concepţiunea-Imaculată; şi Dechamps, arhiepiscop în Malines, pentru Infalibilitatea papală. Toate sforţările lor n'au statorit decât acest adevăr, că: dogmele cele noi ale papalităţii au fost contrare adevăratei tradiţiuni, căci ei au fost obligaţi să inventeze o altă tradiţiune pentru a le întemeià. Ei au uitat, aceşti învăţaţi *episcopi-teologi*, că fiinţa însaşi a tradiţiunei este să fie clară şi sigură, şi că cuvintele: *tradiţiune ocultă* sunt doi termini contradictorici.

Adevăratul teolog nu admite alte dovezi despre dogme, decât mărturii *autentice, sigure, clare, incontestabile, continue*, căci doctrina creştină adevărată este aceea, care a fost întotdeauna crezută şi mărturisită, care n'a suferit nici o schimbare, nici o alterare, nici o modificare.

Bazată pe aceste mărturii, teologia este o *ştiinţă* în accepţiunea cea mai riguroasă a cuvântului; deducţiunile sale decurg din mărturii sigure; ea este o ştiinţă ca şi istoria, care nu me-

rită acest titlu, decât pentrucă se sprijineşte pe mărturii autentice şi sigure.

Puţini teologi s'au ţinut în strictele margini ale tradiţiunei; pentru aceea operile lor nu-s vrednice de numele *de ştiinţifice*, şi nu-s decât nişte compilaţiuni indigeste, în cari toate chestiunile sunt amestecate şi nu formează, decât o adevărată încurcătură (chaos).

VII.

Filozofia religionară, pe care am amintit-o, nu poate să fie socotită printre *ştiinţele* bisericeşti. Filozofia, orice fel ar fi, nu este *o ştiinţă*, pentrucă nu se bazează pe fapte clare, pozitive, evidente, incontestabile. E cu toate acestea un studiu de cel mai mare interes; privirile ei pot să fie adânci, chiar sigure; deducţiunile pot să fie foarte logice. Este prin urmare bine să se cultive filozofia religionară, numai cât să se facă acest studiu în astfel de condiţiuni, cari pot să-l facă adevărat şi de folos.

Cea dintâi din aceste condiţiuni este, ca consideraţiunile filozofice să aibă de bază o *noţiune* exactă despre dogmă. Dacă pleacă omul dela o noţiune falsă şi neexactă, e lămurit, că şi consideraţiunile filozofice, ce ar vrea să le deducă din aceasta, vor fi deasemenea neexacte şi false.

S'au scris multe opere de filozofie religinoară în sânul Bisericei romane, autorii lor au avut de sigur intenţiuni bune şi au voit să lucre pentru împăcarea raţiunei şi a credinţei. Dar, trebue să facem mărturisirea, că noţiunile dogmatice false, cari au trecere în această Biserică, au exercitat o înrâurire neplăcută asupra unor scriitori, cari nu erau lipsiţi nici de ştiinţă, nici de convingeri.

Vom cità, ca exemplu, chestiunea purcederei Duhului-Sfânt. Această întrebare atinge însaşi fiinţa Sfintei Treimi, adecă a unui mister infinit mai înalt, mai pre sus de inteligenţa omenească. Trebue deci să se apropie cineva de ea cu cel mai adânc respect şi recunoscând dintru început, că nu poate aveà omul pretenţia să o aprofundeze; apoi e dator să fixeze *dogma* pe care nu-i iertat nici să o micşoreze, nici să o lărgească, nici să o modifice într'o formă oarecare.

Aceasta a fost metoda fericitului Augustin, episcopul Iponei, unul din cei mai mari filozofi religionari, cari au existat.

Teologii moderni ai Apusului nu l-au imitat şi şi-au dat toate silinţele să legitimeze dogma *franco-spaniolă* a purcederei *dela Fiiul* (Filioque). Pentru a îndeplinì această operă, ei au început să trateze relaţiunile dintre persoanele dumnezeeşti, ca şi când aceste relaţiuni le-ar fi desăvârşit cunoscute şi s'au avântat într'o grămadă de consideraţiuni *zise* filozofice şi cari, în fond,

sunt absolut lipsite de bunul simţ. Ei vorbesc despre noţiunile cele mai false şi cele mai întunecate, ca de nişte adevăruri de netăgăduit şi deduc din acestea astfel de consecinţe, cari nu duc la nimica, decât la negarea implicită a misterului Trinităţii. Nu poate cineva crede, la ce fel de fantazări s'au scoborît teologii occidentali cu privire la această întrebare, sub pretext de filozofie religionară. Acest exemplu dovedeşte, până la ce excese poate omul să ajungă, dacă în speculaţiunile sale religionare, nu pleacă dela o noţiune exactă şi precisă despre dogmă.

Printre filozofii religioşi ai Apusului, Bossuet, ocupă cu siguranţă unul din locurile cele dintâi; ale sale *Elevaţiuni despre mistere* sunt un op, pe care îl poate oricare creştin să-l citească cu folos; pe care tot omul serios trebue să-l admire. Cu toate acestea, ar puteà cineva găsì în aceste opiniuni hazardate cu privire la dogme, pentrucă marele episcop, îndurà, fără să ştie şi fără să voiască, influinţa unor greşeli acreditate în Biserica sa, în care sistemul cuprinse de multă vreme dogma. Vom mai cità încă şi o altă chestiune, cu privire la care filozofia religionară în Apus a făcut un drum greşit; aceasta este cea despre *unitatea Bisericei.*

La prima privire, aceasta întrebare pare foarte simplă şi cu toate acestea câte teorii false nu s'au născocit!

Adevăratul teolog, aşa după cum l-am descris noi, va căutà în monumentele bisericei *soborniceşti* adevărata noţiune despre unitate, va expune-o în simplicitatea sa şi va face o lucrare excelentă, în stare a luminà pe cei mai împotrivitori. Filozoful religionar, ajungând stăpân pe aceasta noţiune *adevărată,* va trage din ea urmările, le va aplicà la diferitele Biserici, va scoate în relief binefacerile unităţii şi va atacà mulţimea de prejudecăţi adunate în toate comunităţile creştine.

Ce s'a făcut cu aceasta întrebare în Bisericile occidentale?

In loc ca să se zică: Biserica *una* este aceea, care a trăit întotdeauna dintr'aceeaş învăţătură şi a fost *aceeaş* în toate epocile existenţei sale, — s'a luat de plecare aceasta noţiune falsă: că Biserica *una* a fost aceea, care a fost supusă aceleiaş autorităţi; apoi s'a *bălăcit* despre noţiunea autorităţii atâta, până în sfârşit au identificat-o într'un om pretins infalibil. De acì toate acele teorii false, mai mult sau mai puţin absolute, despre papalitate ca centrul unităţii.

Aceasta teorie a prevalat atât de mult în Biserica romană, încât chiar unele Biserici dissidente, cum sunt cea a pretinşilor iansenişti şi a anti-concordatarilor voiau să lingă unde au scuipat, şi să vadă centrul unităţii în *scaunul apostolic,* pe care ei îl con-

damnă şi care îi condamnă. Ce stranii confuziuni nu s'au născut din aceasta obstinaţiune!

Câte greşeli n'au fost îmbulzite în opere, în cari întâlneşti lucruri foarte bune, dar cari au fost stricate prin consideraţiunile deduse dintr'o noţiune falsă despre unitate!

Bisericile protestante atacă cu avantagiu teoriile romaniste despre unitate, dar fără a aveà o idee mai limpede despre chestiune, şi, plecând chiar dela idea unei aglomeraţiuni mai mult sau mai puţin împreunate, pentru a da o idee generală despre unitate.

Câte prejudecăţi ar cădeà ele însaşi în faţa expunerei exacte a chestiunei unităţii prezentate în caracterele sale adevărate şi cu avantagiile sale imense. Se poate spune, că nici o chestiune nu este mai simplă în ea însaşi şi nu există totuşi vr'una, în jurul căreia să fiinţeze mai multe greşeli şi neînţelesuri.

Dacă ea ar fi admisă aşa cum o înfăţişează tradiţiunea catolică (sobornicească) şi raţiunea sănătoasă, chestiunea adevăratei Biserici ar fi rezolvată, şi toţi creştinii adevăraţi ar înţelege, că datorinţa lor e să se grupeze în jurul ei şi să facă parte din ea. Noi am voit să facem să se înţeleagă de ce importanţă poate să fie filozofia religioasă, cu toate că noi nu o puserăm printre *ştiinţele* ecclesiastice propriu zise.

(Sfârşitul va urmà.) ***Ilie Beleuţă.***

IDEALUL PERSONALITĂŢII.

Iisus, e întruparea personalităţii ideale. La el totdeauna cugetarea şi fapta se orientau în şi prin Dumnezeu, încât cu adevărat a putut mărturisì, spunând: «*Eu şi Tatăl una suntem*». Iisus nu cunoaşte disonanţele, cari ne destramă nouă, întunecând, vieaţa şi sufletul, pentrucă vrem să realizăm imposibilul, adecă să înfrăţim cu împărăţia cerească, lucrările lumii pământeşti, pângărite de păcate. Dar aceasta nu e numai o intreprindere deşartă, ci dimpotrivă ea întunecă mai mult, slăbindu-ne chiar şi vieaţa spirituală. Nu este tot aşa la Iisus: cu gândirea şi cu fapta, săvârşà El numai aceea, ce vedeà lucrând pe Tatăl său. Secretul desvoltării lui armonice şi a succesului ce-l aveà în popor, e ascultarea necondiţionată şi comunitatea ce o aveá cu Tatăl său. Tot astfel se exprimă şi sfântul apostol Pavel, prin acel puternic pasagiu cristologic al epistolei către Filipeni, când spune: «şi el a fost ascultător până la moartea pe cruce».

Dacă cetim şi examinăm sfintele evangelii, vedem că Iisus aveà momente, când îl agrăià ispita, pentru de a împlinì pofta cărnii, supusă patimilor. Când în grădina Getsimani, chinurile

de pe Golgota îi stau aproape față 'n față, întruchipă Iisus din înbulzeala sufletului său următoarele cuvinte de rugăciune: «Părinte de este cu putință, să treacă păharul acesta dela mine». Dar îndată se supune voinții supreme a Tatălui și adaoge: «dar nu precum voiesc eu, ci precum tu voiești». Prin o încercuire puternică a ființii lui întregi, pășește la îndeplinirea chemării și voinții dumnezeești, nu ca să-și iubească vieața mai mult, ci pentru de a o jertfì omenirei sdrobite, sub greutatea greșelei.

De a se iubì pe sine, de a-și trăì vieața, poate chiar în anumite margini numai, aceasta e ispita principală a fiecărui creștin. Cine biruește tocmai în punctul amintit, acela se află pe cale de a devenì o personalitate armonică. Iisus a fost o personalitate armonică, pentrucă în toate se conformà voinții lui Dumnezeu, cutreerând Palestina ca un soare viu, și cine întrà în cercul lui de omăt strălucitor, se prefăceà în lumină și soare ferbinte. În comunitate intimă cu Iisus, apostolii Ioan, Petru și Pavel, au devenit personalități armonice și luminoase, care asemenea învățătorului au putut descătușà mânile și picioarele celor robiți de lanțurile veacului acestuia. Ascultare necondiționată față de voința divină, e tot secretul vieții și succesului, ce-l avură apostolii pretutindeni. Cât de măreață și de monumentală devenì personalitatea apostolului Pavel, care dupăce îngenunchià la picioarele lui Isus, n'a mai servit nimănuia altul, fără numai dulcelui fiu al omului. Toată disarmonia și slăbiciunea vieții noastre în Christos, rezultă numai din cauza unei predări parțiale la tronul lui Iisus. Acei, cari ne-au tăiat calea în împărăția mesianică, au fost dimpotrivă bărbați, cari au predat tot ce aveau mai bun, în brațele lui Christos. Nu doară că această abzicere de sine pentru Iisus, nu i-ar fi costat multă energie, dar în clipe sfinte din vieața lor, au luat o hotărîre formală, determinătoare pentru vieață, de a vieţuì numai pentru El, și chiar prin îndeplinirea acestei hotărîri, vieața lor s'a simplificat și s'a clarificat, ca un izvor limpede. Desnădejdea, ce mânecà din dualismul cugetării și voinții lor, a dispărut ca prin farmec, adumbrindu-i cu putere vie, o uriașă aripă de eroism, ce a devenit apoi puterea, care în tăria de stâncă a lui Iisus, întrece cu mult împărăția păcatului.

Apostolii, în totalitatea ființii lor aveau totdeauna ceva răpitor, care produce asupra tuturora cu cari conveneau, impresia profundă a unei energii superioare. Câtă deosebire există doar între Christos și Luther! La primul străluce personalitatea, ce a întrecut cu mult veacul și poporul său, prin o voință unitară și închegată după împărăția lui Dumnezeu; la al doilea vedem pe omul, care în urma anumitor considerații lumene s'a văzut împiedecat de a duce adevărul la îndeplinire, oprindu-se ironic

pe cale, ca unul ce n'a putut străbate din spiritul negaţiei la lumea strălucitoare a dreptăţii şi adevărului pozitiv.

Din cauza aceasta, de ce are mai mult lipsă veacul nostru, sunt oamenii pozitivi, cari afirmă pe Iisus, din cari Iisus a desfiinţat dualismul intern, a căror fapte se orientează după el, a căror mărturie se înalţă mai puternică şi mai intensivă ca ecoul ţipetului de fanfară. Veacul nostru e setos, ca şi cerbul obosit, după personalitate, după frumuseţea unitară a vieţii personale. O singură cale conduce cu siguranţă numai la ea, una singură pe care ne-a indicat-o Iisus prin cuvintele următoare: «eu sunt calea, adevărul şi vieaţa, nimeni nu vine la Tatăl, fără de mine».

Până la un anumit grad, *noi* suntem aceia cari ne făurim norocul şi viitorul; în mânile noastre zace hotărîrea ca vieaţa să ne fie luminoasă sau tenebră, bogată sau săracă, rodnică sau stearpă. Poate că înaintea ta (şi aici mă adresez tinerimii) se află cel mai hotărîtor moment posibil, unde în faţa ta se deschid două drumuri: unul strâmt şi altul larg, Iisus şi lumea, adevărul şi minciuna. Dacă vrei să devii o personalitate liberă, armonioasă, puternică şi luminoasă, hotăreşte-te pentru Iisus. Numai el e în stare să-ţi aline viforul, ce cutreeră sălbatic prin prăpăstiile sufletului tău, să liniştească marea inimii tale de sbucium, în care valurile de jos să fie stăpânite pe deplin în înfrăţiri duioase, cu cele de sus, aşa încât apele clare ale sufletului, apele din mijloc să rămână acolo unde trebue, în adâncuri. Vino prin urmare în imperiul de lumină al lui Iisus; aici ţi se va permite o liberă şi bogată desvoltare a tuturor facultăţilor tale alese şi o vieaţă, ce nu se vestejeşte palidă, sub norii grei ai părerilor de rău, ci liberă şi neîmpedecată îşi ajunge scopul ei sublim, prin desăvârşire în iubirea lui Christos. ***Dr. I. Broşu.***

Străbunii noştri, vechii Romani, au avut un proverb, care sună: «Inter duos litigantes tertius gaudet», ceeace însemnează, că între doi, cari se ceartă, al treilea se bucură. — Ce cugetaţi acum, cine e acel al treilea? — Diavolul. — Deci nu vă sfădiţi şi nu vă pârîţi.

Dacă un grădinar voeşte, ca prunul să-i crească înalt, atunci îi taie toate crengile laterale şi numai cele dela vârf i-le lasă. Speranţele noastre aleargă după dorinţele ce le avem. Dacă dorinţele noastre se reduc numai la trupul nostru şi la lucruri pământeşti, atunci şi speranţele noastre se vor mărginì numai la lucruri trupeşti şi pământeşti. Vulturul sătul prea tare, nu poate sburà la înălţimi mari. Intocmai şi creştinul, carele se lipeşte de tot de lucrurile pământeşti, nu se poate ridicà cu sufletul şi inima la cele cereşti şi aşa se lipseşte chiar şi de speranţa fericirei celei vecinice. *G. Hango.*

EVENIMENTE ACTUALE DIN BISERICA CATOLICĂ.

Articolul Principelui Max de Saxonia.

Dată fiind poziţiunea Principelui Max, de membru al unei familii domnitoare şi profesor de teologie într'o facultate catolică, articolul lui, publicat în revista *Roma e l'Oriente* şi în care expuneà idei contrare ideilor curente în lumea oficială catolică, nu puteà să nu producă zgomotul pe care l-a produs.

În Romînia articolul în chestiune a fost tradus şi publicat în revista «Biserica ortodoxă romînă» şi în «Păstorul ortodox» din Piteşti de P. S. Sa episcopul Gherasim al Argeşului. Nefiind însă publicat într'un volum aparte, el nu poate circulà liber. De aceia am socotit necesar să-l traducem şi noi aici pentru a-i da o mai întinsă circulaţiune.

El urmează sub titlul:

Cugetări asupra chestiunii unirii Bisericilor.

Iată deja secule de cînd se tratează această chestiune! Cîte scrisori n'au fost schimbate între papi și patriarhii orientali, cu gîndul de a vindecà această rană și a închide prăpastia care s'a deschis între cele două mari jumătăţi ale creștinătăţii. Cîte opere teologice au tratat punctele dogmatice controversate între Bisericile ortodoxă-orientală și romano-catolică în timpul evului mediu! Cîţi soli au fost trimeși peste mări pentru a negocià această unire atît de arzător dorită. Cîte lupte, vai! cîte prigoniri și scandaluri au trezit aceste chestiuni, că, de ar fi cu putinţă, ar trebuì să lipsească de pe paginile istoriei omenirii și Bisericii! O dorinţă de unire rău înţeleasă a făcut pe Latini să întrebuinţeze forţa cînd se aflau în Orient. Persecutînd Biserica orientală în tot felul, ei au făcut deslegarea chestiunii, din ce în ce tot mai mult, aproape cu neputinţă. Dimpotrivă, unii orientali, mîniaţi de felul cum Roma făceà unirea cu diferite grupuri ale creștinătăţii, persecutau pe uniţi, cum a făcut Rusia după împărţirea Poloniei. Chiar sinoade, socotite ca ecumenice, cel puţin de Latini, s'au ţinut cu scopul de a ajunge la acest rezultat! Cîte silinţe generoase nu s'au făcut mai cu seamă în zilele noastre! Și totuși se pare că toată această muncă a fost în zădar și că chiar pe viitor nu ne putem mîngăià cu speranţe mai bune. Se pare că, ocupîndu-te de aceste chestiuni, muncești la o cauză în care nu mai este nădejde. Mai este oare ceva nou de spus și care să nu fi fost spus în curgerea de atîtea secule de despărţire. Și nu va fi de prisos să repetăm încă de atîtea ori ceia ce în zădar s'a spus în timp de atîţia ani? Să fie oare lipsa unei dorinţe de unire, lipsa de bunăvoinţă dintr'o parte și dintr'alta cauza că această muncă de nouă ori seculară n'a ajuns la un rezultat favorabil? Nu vor lipsì Latinii care să vă spuie: Din partea noastră unirea totdeauna a fost dorită cu ardoare; dar Grecii încăpăţinaţi, orbi, îngîmfaţi sînt acei care n'o vor. Poţi să le oferi orice, cu cea mai largă inimă, ei te refuză.

Şi cu toate acestea nu e om serios de o parte şi de alta care să nu recunoască însemnătatea şi folosul acestei opere de împăcare.

Toată lumea vă va spune: Mîntuirea creştinătăţii atîrnă de unirea Răsăritului cu Apusul. In chipul acesta va fi mai uşor de combătut astăzi învăţăturile protestante şi necredinţa existentă chiar în sînul creştinismului. Căci Biserica catolică şi universală va apărea încunjurată de mult mai multă autoritate, dacă amîndouă jumătăţile care o alcătuiau în vechime se vor arătà în înţelegere între ele. Şi mai uşor încă va fi pentru creştinism să răstoarne mohamedanismul. In sfîrşit, creştinismul cîştigînd astfel puteri nouă, va puteà duce cu mai multă uşurinţă vestea cea bună în lumea păgînă. Şi cît de mult o comunicaţiune religioasă vie între Răsărit şi Apus ar contribuì să îmbogăţească ideile şi să aducă vieţii bisericeşti puncte de vedere nouă.

Nimeni nu va refuzà să dorească unirea cu ardoare şi din toată inima. Nici un domn creştin nu va zice: Doresc ca despărţirea dintre creştini să dureze în veşnicie. Nici un patriarh, episcop, preot sau călugăr din Biserica orientală, căruia voi i-aţi pune această întrebare, nu vă va răspunde: Nu, nu vreu unirea, eu socotesc despărţirea creştinilor ca o stare normală. Dimpotrivă, el vă va spune: Din toată inima dorim îndeplinirea unei asemenea frumoase fapte. Noi în fiecare zi rugăm pe Dumnezeu în liturghia noastră ca să îndeplinească această dorinţă. Orice bărbat şi orice femeie, fie din clasele culte, fie din popor, vă vor răspunde acelaş lucru. Şi dacă cumva s'ar puteà întrebà asupra acestui punct generaţiunile trecute, ele ar fi toate de aceiaşi părere. Impăraţii Bizanţului, patriarhii, preoţii şi chiar şi acei priviţi ca duşmanii cei mai neîmpăcaţi ai unirii, vă vor răspunde: Dar erà visul inimii noastre de a vedeà creştinătatea unită aşa cum a fost ea în timpurile de odinioară. Insuşi Marcu al Efesului, marele adversar al Sinodului din Florenţa, nu va zice de loc că el a fost adversarul unirii. Dimpotrivă, el va spune: Am făcut un apel către adversarii mei, dar n'au vrut să mă asculte. In sfîrşit, cine e în tot universul care ar îndrăznì să spuie: Imi plac desbinările, vreau ca vrăjmaşul să semene neghină printre grîu. Ar trebuì să fie cineva cu adevărat diabolic sau necredincios pentru a gîndì în chipul acesta. Dacă e aşa, dacă de amîndouă părţile s'a dorit serios o împăcare, dacă s'a lucrat în timp de atîtea veacuri fără a se ajunge la mari rezultate, ce mai rămîne de gîndit decît că sînt la mijloc chestiuni greşit înţelese, că acelaş lucru a fost privit într'un chip cu totul diferit şi că, din cauza asta, îndeplinirea scopurilor a ajuns cu neputinţă. Dacă doi oameni doresc acelaş lucru, fiecare însă înţelegînd sub aceiaşi noţiune ceva cu totul deosebit, vor puteà tratà veacuri întregi în jurul acestui lucru fără a-l puteà căpătà vreodată.

*
* *

Iată ce s'a întîmplat în ceia ce priveşte chestiunea unirii Bisericilor: Cel întîi pas de făcut pentru a îndrăznì să nădăjduieşti că vei puteà odată să vezi planul îndeplinit, ar fi deci de a definì bine ce se înţelege sub numele de „unire" şi cum ar trebuì ea stabilită. Dar iată ceia ce nu s'a făcut niciodată.

Cam deprinsă totdeauna să comande, Biserica latină n'a căutat decît pur și simplu să impuie Bisericii orientale noțiunea ei despre unire, fără a întrebà dacă ideia aceasta place surorii ei. Ea s'a pus totdeauna în acest punct de vedere: eu sînt acea care am făcut legile. Oricine nu vrea să recunoască unirea în forma pe care eu vreu să i-o dau, e un adversar al unirii înseși. Marcu al Efesului, de exemplu, e privit ca un protivnic al unirii, pentrucă el n'o voià în forma stabilită de Biserica apuseană la Sinodul din Florența. Dimpotrivă, el n'ar fi obiectat nimic în contra unei uniri așa precum o doreà Biserica orientală. Pentru Biserica apuseană unirea erà totdeauna identică cu supunerea completă. Biserica răsăriteană erà privită totdeauna ca fiică nesupusă a Bisericii romane. Deci Apusul nu aveà nimic de schimbat nici de făcut în scopul de a obțineà unirea. Răsăritul, dimpotrivă, trebuià să se puie cu totul sub jurisdicțiunea pontificelui roman și, afară de asta, să recunoască toate dogmele pe care teologia latină din timpurile posterioare le desvoltase ca adevărate.

Toate demersurile făcute dela despărțire încoace de Roma și de apus n'au avut alt scop. Solii, epistole, scrieri teologice, sinoade pentru unire, întrebuințări de mijloace politice, și uneori chiar a forței, toate astea n'au servit decît la îndeplinirea acestui scop unic. Biserica răsăriteană, dimpotrivă, a privit totdeauna unirea sub alt punct de vedere. Pentru ea unirea e prietenie, înțelegere, frăție, dar nu supunere. Ea privește cele două ramuri ale creștinătății ca două surori, egale în demnitate și în drepturi. Ea are încă ideia că, pentru a ne uni, trebuie să ne întoarcem la punctul dela care ne-am despărțit. Deci cele două mari jumătăți ale creștinătății ar trebuì să creadă aceleași lucruri pe care le-au crezut în înțelegere comună mai nainte de a-se despărți. Astfel relațiunile dintre ele ar trebuì să fie ca și acele care existau în vechime. Ea privește ca abateri doctrinele evului mediu latin, precum și doctrinele dogmatizate în sec. XIX. După părerea ei, Biserica apuseană a părăsit vechea temelie doctrinală, pentru a întroduce înoiri ca purcederea Duhului Sfînt și dela Fiul, nu numai dela Tatăl, existența unui purgatoriu, primatul pontificelui roman și alte puncte asemănătoare. Ar trebui deci ca Biserica apuseană să se lase de aceste doctrine, care împedecă unirea și înțelegerea frățească. Din clipa în care ea va fi făcut această jertfă, se va restabilì și înțelegerea turburată de ea prin aceste înoiri.

De o parte se spune: Unirea nu poate aveà loc din pricina îngîmfării Grecilor care nu vor să-și plece fruntea dinaintea pontificelui roman. De altă parte se spune: Unirea e cu neputință din pricina mîndriei papilor care vor să se facă stăpîni ai universului și chiar ai dogmei, și care pretind ca toți să îngenunche înaintea lor. Astfel, fiecare din cele două părți urmărind un ideal cu totul diferit, unirea nu se face niciodată.

Intr'adevăr, noi vedem că Biserica răsăriteană a refuzat aproape totdeauna să primească concepțiunea romană despre unire, care i-se păreà inadmisibilă, și nu e nici o îndoială că nici în viitorea nu o va primì nici-

odată. Numai sub înrîurirea împrejurărilor politice foarte apăsătoare s'a arătat ca pornită uneori să recunoască sistemul dorit de Roma, dar care îi păreà odios. Rațiunile politice au fost cauza că împărații din Bizanț au făcut oferte de o astfel de unire cu Roma. Pentru motive politice constrîngătoare acest sistem apusean a fost primit pe cîteva momente la Lyon și la Florența; la Lyon pentru a scăpà de pretendenții latini care amenințau tronul grecesc din Bizanț; la Florența pentru a scăpà Constantinopolul din mîna Turcilor. Unele părți din Biserica răsăriteană, precum Rutenii, au primit definitiv acest sistem, așa precum îl doreà Roma. Dar e foarte sigur că Biserica răsăriteană în general îl va refuzà totdeauna și chiar nici nu-l va puteà primì după punctul său de vedere. Tot asta e rațiunea pentru care Biserica răsăriteană pare a dorì mult mai mult unirea cu vechii-catolici din Apus sau cu anglicanii decît cu Biserica romană. Aceasta din cauză că ea înțelege că acele comunități nu urmăresc să-i impuie o autoritate și fiindcă ele s'ar privì una pe alta ca surori, și chiar ca surori mai mici, care privesc Biserica răsăriteană ca mai demnă și mai veche decît ele, în timp ce Roma pune alternativa pe care nimenea n'o primește: ori supune-te ori nu avem unire.

Deci, dacă voim să tratăm unirea, trebuie mai întîi să spunem ce se înțelege sub cuvîntul „unire". Acel care scrie despre o asemenea chestiune trebuie să fie sincer, să nu se servească de termeni cu două înțelesuri, să nu înșele pe cei cu care tratează. Nu ar fi lucru sincer, ceia ce însă se face de multeori, de a înfățișà unirea ca o înțelegere frățească, dar ascunzînd dorința din inimă de a vedeà partida cealaltă supusă ca pe un protivnic biruit în război. Nu trebuie să întindem curse prin cuvinte frumoase, ci să înfățișăm ideile așa precum sînt. Noțiunea dreaptă nu se va găsì oare la mijloc, între cele două concepțiuni, așa în cît să poți luà idei dela fiecare din ele? Sub numele de unire eu nu înțeleg o supunere completă care ar păreà în contrazicere chiar cu cuvîntul acesta. Chiar în Apus nu s'a perdut cu totul ideia că împăcarea Bisericii răsăritene cu cea de Apus ar trebuì să se îndeplinească altfel de cît cum se îndeplinește întoarcerea unor eretici. Pentru aceasta s'a întrebuințat terminul de „unire", care e lipsit de înțelesul că ar fi vorba de o simplă supunere. Totuși în practică nu se caută decît asta. Singura deosebire care există între întoarcerea ereticilor și unirea, așa cum e ea practicată de secule, e că se lasă răsăritenilor ritul lor și cîteva puncte de disciplină răsăriteană, dar privind asta numai ca o grație acordată. Deci numai în acest înțeles Roma vorbește astăzi de „unire". Mai întîi unirea nu poate fi de loc privită ca o supunere a Bisericii răsăritene sub jugul Bisericii latine, cum, cu foarte multă dreptate a observat de curînd părintele Nicolas Franco într'o scriere italiană asupra unirii. Aceste două ramuri ale creștinătății sînt absolut surori, egale sub toate raporturile.

Nu există nici un privilegiu, nici un drept de a da legi, a Bisericii apusene ca atare. Dimpotrivă, popoarele din Răsărit sînt mult mai vechi decît acele din Apusul de astăzi. Episcopii din răsărit posedă aceiași demnitate ca și

cei din Apus. Deci nu poate fi vorba decît de supunere către episcopul Romei, întrucît acesta are drepturi asupra Bisericii universale, dar nu poate fi vorba de umilire față de Biserica de Răsărit. Greutatea e însă că papalitatea romană se înfățișează Răsăritenilor ca o instituțiune latină, nu catolică și universală. Pentru dînșii a fi supus papii și a fi supus Bisericii latine e unul și acelaș lucru. Deci ar trebuì să facem bine deosebire între pozițiunea papii ca șef special al Bisericii latine și între pozițiunea pe care o ocupă el față de univers. Dar de obicei aceste două lucruri se confundă și nimenea nu-și dă osteneala să le deosebească cu limpezime. Dar față de papă n'ar trebuì să vorbim de o „supunere" a Bisericii răsăritene în sensul deplin al acestui cuvînt.

Se uită istoria și chiar nici nu se mai știe ce erà în vechime. Iată pentru ce se caută a se creà pentru Biserica răsăriteană o situațiune pe care ea n'a avut-o niciodată.

Constituțiunea bisericească, așa cum e înfățișată astăzi, e foarte deosebită de ceia ce erà în vechime. Domnul nostru a dat privilegii sfîntului Petru. Totuși noi nu găsim de loc urme de supunere a sfîntului Paul față de el. Dimpotrivă, el se privește ca un frate absolut egal sfîntului Petru și se laudă chiar că l-a mustrat. De asemenea Biserica catolică în timp de veacuri de fapt n'a fost de loc monarhie. Fiecare episcop cîrmuià liber eparhia lui, totuși acel de Roma aveà drepturi speciale de a se ocupà de afacerile Bisericii universale și exercità o foarte mare putere. Dar aceasta a fost totdeauna mult mai mare în Apus, unde el erà patriarh, de cît în Răsărit. El nu exercità jurisdicțiune directă asupra eparhiilor din Răsărit, ci indirect exercità o influență asupra lor, cînd se ocupà de afacerile Bisericii universale.

*
* *

Dela sec. IX mai cu seamă, constituțiunea bisericească s'a schimbat cu totul în Apus. Biserica devenì o monarhie absolută și semănă cu un stat care e împărțit în provincii. Episcopul Romei devenì superiorul imedîat al tuturor episcopilor. Toate afacerile bisericești au trebuit să fie regulate la Roma. Legile dictate acolo deveniră regula de purtare a tuturor Bisericilor. Sistemul acesta e produs în parte de decretalele lui pseudo-Isidor care au apărut în această epocă. El e desigur bun și folositor pentru Apus, pentrucă prin el se întărește înțelegerea și se îndeplinește unitate în moravuri. Dar pornirea a fost dela început să-l impuie și Bisericii răsăritene, și aceasta a fost de sigur una din cauzele cele mai însemnate care au dus la despărțirea Bisericilor.

Biserica din Constantinopol se plecà uneori pretențiunilor Romei și părea supusă acestui sistem nou. Dar erà totdeauna împotriva dorinței inimii. Hrănind totdeauna acest gînd, Roma a făcut cu neputință o unire. Astăzi lumea s'a deprins în Apus cu acest sistem, exercitat de mai mult de o mie de ani, încît ea nu mai crede că ar puteà existà fără dînsul; s'a pierdut chiar ideia că altădată împrejurările erau deosebite. Dacă vorbim de

anticitatea creştină, noi ne-o închipuim totdeauna în acelaş fel ca şi constituţiunea bisericească de azi. Dacă deci se încheie uniri, noi voim totdeauna să le împăcăm cu sistemul monarhic aşa cum există el astăzi.

Dacă pe de o parte se lasă Răsăritenilor riturile lor, pe de altă parte totuşi ei sînt supuşi pe deplin jurisdicţiunii papii şi chiar unei congregaţiuni romane. Ei trebuie să ţie seamă de multe legi curat latine şi de toată teologia Latinilor sub toate rapoartele. Atunci ei n'ar mai fi în adevăr, de cît Latini în costum oriental (cîteodată nici chiar în costum oriental) şi cu rugăciuni orientale, dar de loc reprezentanţi autentici ai adevăratei Biserici orientale. Ei ar fi atunci o contrazicere vie a întregii istorii bisericeşti a anticităţii şi a orientului.

(Va urma). Arhim. ***I. Scriban.***

DIN CĂRŢILE BUNE.

Adevărul religiunii.

Una din ţările, în care chestiunile religioase sunt studiate cu cea mai mare adâncime şi erudiţiune e, de sigur, Anglia. Neîncetat apar într'ânsa cărţi de o mare valoare ştienţifică şi care aduc religiunii temeiuri impunătoare prin puterea, frumuseţea şi originalitatea lor.

In cursul anului trecut a apărut o carte cu titlul «Religiunea: Poziţiunea şi puterea ei» (Religion: its Place and Power. Londra, Allenson) de H. Dale, în care se găsesc aşa aspecte ale chestiunii, încât farmecă prin vioiciunea şi distincţiunea lor. Partea privitoare la adevărul care se află la baza credinţei în Dumnezeu cuprinde lumini, care nu pot decât să placă celui care la ceteşte. De aceea traduc dintr'ânsa două pagine pentru cetitorii români:

«Unul din cele mai însemnate lucruri câştigate de ştiinţă în cursul secolului trecut a fost descifrarea inscripţiunilor cuneiforme. Vechile popoare din Babilonia şi Asiria aveau obiceiul de a săpà inscripţiuni pe peatră şi fer, ori de a le imprimà pe lut moale pe care apoi îl întăreau prin foc.

«In curgerea timpului popoarele acestea au pierit, iar scrierea lor s'a uitat. Ruine imense, mai cu seamă ale vechiului oraş Persepolis atrăgeau totdeauna luarea aminte a călătorilor. Dar până în secolul al şaptesprezecelea, pe cât se pare, nimănui nu-i venì în minte că acele ciudate semne în formă de cuie, care acopereau cu totul unele clădiri, pot înfăţişà o limbă uitată. De obicei ele erau privite ca o lucrare decorativă a vechilor arhitecţi ori ca o ispravă a vermilor.

«Nu vom povestì cum, puţin câte puţin, taina a fost deslegată, până ce în sfârşit inscripţiunile au putut fi citite. Chestiunea de care ne întrebăm acum e: Pentruce au putut fi ele citite?

«Dacă acele semne ar fi fost opera vermilor ori lucrarea decorativă a vechilor arhitecţi, oamenii n'ar fi putut scoate din ele nici un sens; şi, de asemenea, dacă, fiind ele expresiunea cugetării, oamenii n'ar fi fost înzestraţi cu o inteligenţă asemănătoare cu mintea oamenilor care au săpat acele semne, atunci ele ar fi rămas o enigmă până în ziua de astăzi. Dar din cauză că ele au fost expresiunea cugetării omeneşti, oamenii capabili de cugetare au fost în stare să le descifreze în zilele noastre.

«Pentruce omul poate înţelege universul? Că-l înţelege, nu poate fi nici o îndoială: ivirea fenomenelor cereşti la timpul prezis e o probă că astronomul înţelege legile care cârmuiesc mişcările corpurilor cereşti şi că socotelile sale sunt exacte.

«Dar pentruce e el în stare să înţeleagă şi să socotească acestea? Desigur, singura explicaţiune raţională e, pentrucă există o corespondenţă sau corelaţiune între legile sau metodele universului şi între procesele raţionale care se petrec în noi; şi, mai departe, această corespondenţă sau corelaţiune nu poate fi explicată de cât prin identitatea de origine, adică că şi inteligenţa din univers şi inteligenţa care se află în noi sunt expresiuni ale unei singure inteligenţe supreme.

«Mai simplu şi mai scurt aceasta se exprimă în cuvintele: «Omul făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu».

Deci omul fiind o fiinţă capabilă de cugetare, şi lumea fiind şi ea o expresiune a cugetării, căci altfel n'am înţelege-o şi n'am puteà citì într'ânsa, dupăcum n'am fi putut descifrà nişte semne care n'ar fi fost expresiunea cugetării, urmează că şi mintea şi lumea trebue să-şi aibă o cauză inteligentă şi personală«.

Arhim. I. Scriban.

MIŞCAREA LITERARĂ.

*Arhim. Teofil Mihailescu: **Polemice**.* Bucureşti 1911. Tipografia «Gutenberg». 128 pagini. Preţul: lei 1·50.

Această broşură cuprinde 5 studii polemice, sub titlurile: raţionalism, monism, cauze, idei nesănătoase şi criza morală, cari sunt un răspuns dat oamenilor superficiali şi dornici de zizanie în paguba bisericei.

În articolul *prim* autorul combate cu succes părerile primejdioase ale profesorului Dr. Thiron dela universitatea din Iaşi, care pretinde suprimarea sfeştaniei ce se practică la începerea cursurilor universitare din Iaşi şi afirmă că credinţa creştină ar fi nepatriotică. Drul Thiron loveşte şi în preoţime, numindu-o spoliatoare, însă faţă de acest atac autorul prezintă icoana fidelă a preotului, care de multe ori «se culcă în tindă sau pe prispa casei pentru a nu deşteptă soţia şi copii la un caz de

chemare grabnică în popor, ca să-i iconomisească»...... «şi munceşte la câmp alături cu ţăranul, dându-i pildă de muncă cinstită» (pag. 23).

În articolul *al doilea* combate ideile monismului ateist, propagate de un alt profesor dela universitatea din Iaşi, Dr. N. Leon, în broşurile întitulate «Monismul» şi «Moniste» apărute în biblioteca «Lumen».

După ce expune părerile monismului cu privire la originea lumii, la originea vieţii şi a multelor forme ale ei, arată că lumea organică nu s'a putut desvoltà din cea anorganică şi că evoluţioniştii nu pot explicà cum s'au născut multele şi diferitele forme ale vieţii organice, din substanţa unitară.

Nu pot explicà evoluţioniştii provenienţa inteligenţei la om, dacă susţin teoria lor, căci formele de viaţă mai inferioare nu tradează inteligenţă nici în măsura cea mai restrânsă. S'au putut aglomerà celule cât de multe, căci inteligenţă tot n'au fost în stare să producă, întocmai după cum nici adunarea unui număr de zero — fie cât de mare — nu poate da o sumă reală (pag 47).

Din celula anorganică dar, trecând prin diferite faze de desvoltare, niciodată nu s'a putut ivì un homo sapiens! Motorul vieţii morale şi conducătorul conştient al fiinţii omului nu este materia — cum zic evoluţioniştii, — ci, după cuvintele lui Pasteur, o fiinţă mai pre sus de materie. Chiar şi unii evoluţionişti au recunoscut că trebue să fie o fiinţă mai pre sus de materie, care a produs vieaţa. Răsturnând autorul părerile eronate ale monismului ateu, argumentează existenţa unei fiinţe inteligente, care a creat lumea şi i-a dat viaţă.

În articolul al *treilea* reproduce tractatul despre cauze al celebrului orator şi scriitor francez *I. B. Bossuet,* în care deasemenea se arată certitudinea existenţei lui Dzeu.

În articolul al *patrulea* ia în apărare minunea învierii Domnului, faţă de atacurile unei reviste anticlericale, din România, care susţinuse că creştinismul se puteà întemeia şi răspândì şi fără învierea Dlui şi că învierea nici nu e fapt real. Cu adevărat păreri stranii sunt cele lansate în acea revistă («Săptămâna»), căci, între altele, autorul lor pretinde ca Mântuitorul să fi petrecut mai multă vreme şi să se fi arătat mai multora după înviere!.... La aceasta i-s'a răspuns: «Dumnezeu dă daruri de mântuire sufletelor drepte şi smerite.. însă nu poate înmulţì motivele credinţii după buna plăcere a incredulilor şi îndărătnicilor» (pag. 109).

Articolul final arată relele cari bântue vieaţa socială din România. Politica a prea ajuns în tot locul şi se întemeiază pe căpătuiala favoriţilor şi prigonirea bănuiţilor. Biserica a ajuns în stare de dejosire, căci tinerii români se reîntorc acasă din apusul civilizat cu deviza: «écrasez l'infame» (sdrobiţi infama, adecă biserica) şi fără de a face vr'o observare cred că conducătorii bisericei sunt duşmani ai avânturilor mari naţionale. Sprijiniţi de politiciani cari duşmănesc biserica, sădesc în inimile plăpânde prin diferite mijloace numai germenii urei faţă de ce avem

mai scump şi sfânt. Preoţii nu pot apără nimic, deoarece sunt lipsiţi de orice sprijin moral şi material şi astfel se văd siliţi a se aruncă şi ei în valurile politicianismului. Aşa s'a încuibat răul în biserică. Bărbaţii cu intenţii bune vor zădărnicì însă planurile meschine ale duşmanilor. Tinerii teologi să nu descurajeze, să nu uite că «credinţa creştină ortodoxă este cel dintâi tezaur pe care l-am primit dela strămoşii noştri» (119).

O altă cauză a crizei morale e, că statul român în avântul său de a ajunge la civilizaţia popoarelor apusene, a pus prea mare pond pe instrucţiune în contul adevăratei educaţiuni.

La sfârşit scoate autorul concluziunile, arătând calea pentru îndreptarea relelor. Cuvintele de îndrumare izvorîte din o caldă inimă românească excelează prin frumseţă şi mai ales cele referitoare la relele cari bântuie biserica..... Să-şi aducă aminte tot Românul adevărat că «amar au plâns ebreii în captivitate, când şi-au adus aminte de al lor Sion» (127).

Tocmai pentru a nu ajunge şi noi în starea jidovilor robiţi s'a văzut autorul îndemnat să contribue prin broşura aceasta, închinată «Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române» la apărarea bisericii strămoşeşti şi a susţinerii focului credinţei străbune. La cumpărarea broşurii au cuvântul toţi ceice se simţesc chiemaţi a ţineà aprinsă candela iubirii de lege şi neam.

Preoţimea românească-ardeleană în veacul al XVII-lea. Studiu istoric de *Ion Mateiu.* Retipărire din «Transilvania», Sibiiu. Tiparul Tipografiei Arhidiecezane 1911. 60 pagini. Preţul 80 fileri.

Această lucrare scrisă cu mult zel de dl Ion Mateiu, absolvent în teologie şi drept, a fost apreciată favorabil din partea oamenilor competenţi, ceeace arată şi faptul că a fost distinsă cu «premiul Bunea», înfiinţat de Liga culturală din Bucureşti cu scopul de a premia cele mai bune lucrări de pe terenul istoriografiei române-ardelene. Mai înainte de toate autorul arată însemnătatea chestiunii de care se ocupă şi face o scurtă reprivire asupra veacului al XVI-lea, relevând în aprecieri mai mult generale starea poporului şi a preoţimii române ardelene pe timpul Reformaţiunii. Trece apoi la obiectul propriu al lucrării, ocupându-se în special de viaţa preotului Român sub diferitele raporturi vitrege ale veacului al XVII-lea. Ne zugrăveşte mai întâi «în linii mari icoana bisericii şi poporului românesc-ardelean» în acest veac «icoană tristă, posomorîtă şi plină de durere, menită să deştepte în sufletul nostru amintirea vremilor de prigonire cruntă şi apăsare sălbatecă, de încătuşare deplină a întregei noastre vieţi sufleteşti şi materiale» (20).

Întemeindu-şi părerile pe documente, arată starea politică «execrabilă» a preoţimii noastre, căreia i-se acordau anumite favoruri în schimbul propovăduirii învăţăturilor calvine, şi cu toate acestea inimele împietrite ale domnilor feudali nu i-au scos dela jugul în care preoţii egal cu poporul trăgeau carul chinurilor amare.

Supt raportul religios preoţimea a avut multe de îndurat, a suferit multe şi nemiloase încercări, dar cu toate că unii au alunecat.... majoritatea absolut covârşitoare a rămas statornică în legea strămoşească, încât, după cum spune Samuil Clain, au pus în uimire pe Saşi şi pe Unguri.

Se expune apoi starea materială a preoţimii, care de sigur a fost cea mai umilită când ne cugetăm că preoţimea «asudă amarnic din zorii dimineţii până târziu în noaptea adâncă, pentru câştigarea unei negre bucăţi de pâne udată cu lacrimi de sânge» (35).

Însemnate sunt paginile despre starea culturală a preoţimii române. Rolul şcolilor de mai târziu l-au suplinit mănăstirile, cari au contribuit în măsură însemnată la desvoltarea literaturii noastre religioase şi culturale. Preoţii înzestraţi numai cu cunoaşterea cetitului şi a scrisului, din aceste foculare se duceau pe sate, unde după liturghie cetiau câte o cazanie credincioşilor cari ascultau de cuvintele preotului «cu fiorii unei adânci şi sfinte evlavii în suflet» (50).

Se mai găseau şi preoţii necunoscători de slovă, dar fără îndoială se aflau şi de aceia «cari cunoşteau binişor meşteşugul scrisului şi al cetitului» şi cari au fost urzitorii curentului naţional pornit în biserica noastră de propaganda calvină. Numele unui popa Grigorie din Măhaciu, al popii Mihaiu, fiul popii Dobre din Braşov, a lui Ion din Vinţ etc. vor rămâneà pentru veacurile următoare dovezi vii despre activitatea lor.

Din punct de vedere social şi moral nu prezentau ce e drept idealul aceşti preoţi, dar nu e de mirat, căci nici preoţii străini nu erau la un nivou mai superior.

Sub ori ce raport viaţa preoţimii române ardelene a fost identică cu a «ţărenilor robi».

Şi cu toate acestea preoţimea română ardeleană a fost sentinela neadormită a individualităţii noastre etnice şi ne-a păstrat şi predat neatinsă comoara credinţii noastre creştine ortodoxe.

Astfel ne prezintă dl Mateiu în o limbă curată şi plăcută românească starea preotului român-ardelean din veacul al XVII-lea. *G. Comşa*

Turburările bisericeşti şi propaganda catolică. Memoriul înaintat sf. Sinod la 25 Mai 1911 de *Const. C. Diculescu,* licenţiat în teologie. Bucureşti 1911 p. 19. Autorul susţine în acest memoriu, că P. S. Sa episcopul Safirin al Romanului şi profesorul de teologie Chiricescu ar lucrà în acord cu agenţii propagandei papiste: M. Theodorian şi C. Cernăianu, în lupta contra I. P. S. Sale mitropolitului-primat. Despre P. S. Sa episcopul Romanului cu anevoie putem crede una ca aceasta, pe câtă vreme nu de mult a mai publicat o broşură polemică contra papiştilor. Dar că agenţii papismului lucrează să discrediteze pe arhiereii ortodocşi şi să tulbure pacea bisericii, aceasta s'a văzut destul de lămurit din evenimentele recente. Până când se vor tolerà acei tulburători într'o ţară ortodoxă!?

CRONICĂ BISERICEASCA-CULTURALĂ.

Atragem atenţiunea cetitorilor noştri asupra articolului prim din acest număr, în care se arată suferinţele ce a avut să le îndure poporul românesc pe urma unaţiei.

*

Pastorală pentru conferenţele preoţeşti a dat de curând I. P. S. Mitropolit al nostru, în care stărue asupra chemării preoţimei în faţa pornirilor şi curentelor dujmănoase, ce se desfăşură contra bisericei creştine mai ales în Franţa şi Portugalia, iară de altă parte în faţa diferitelor secte, ce tind a se strecură şi prin poporul nostru. Pastorala aceasta e cuvântul de deschidere ţinut la conferenţa pastorală protopopească întrunită în preajma sinodului eparhial, acum adresat preoţimii însaşi, care se va întruni în conferenţe preoţeşti tractuale.

*

Protopop al Braşovului a fost întărit părintele *Dr. V. Saftu.* Suntem în drept să nădăjduim dela păr. Saftu împlinirea nădejdilor frumoase, ce se leagă de viitoarea sa activitate, menită a-l dovedi de reprezentant viu al moralităţii şi religiozităţii şi pe lângă asta de conducător cultural-naţional fără preget.

*

Dr. St. Mircan absolvent de teologie şi drepturi s'a stins prea de vreme într'un sanator, unde vrea să-şi întrămeze viaţa lovită de o boală grea, care a fost mărită prin amarul vieţii, de care nu l-au cruţat ceice puteau să-l ajute.

*

Sesiunea de primăvară a Consistorului superior bisericesc din România a fost deschisă prin decret regal cetit de d-l ministru al cultelor C. Arion şi a durat din 2—11 Mai v. I. P. S. Mitropolitul Primat în cuvântul de deschidere a stăruit asupra chestiunilor în cari are să se pronunţe Consistorul şi să aducă hotărîri, cum sunt desvoltarea conferenţelor pastorale instituite de curând, o mai bună îngrijire religioasă a satelor, organizarea serviciului preoţilor de armată, reorganizarea mănăstirilor, îmbunătăţirea stării morale şi materiale a cântăreţilor bis., organizarea seminariilor etc. A răspuns apoi d-l ministru spunând: «Consistorul superior bisericesc este legătura de unire între biserică, stat şi popor» şi constată că «răul în stat e lipsa de credinţă cu care altădată ne mândream. Credinţa nu poate existà fără iubire şi pace în biserică. Cât imi stă în putinţă voiu căută a aduce pacea şi iubirea în biserică».

Remarcăm din hotărârile luate aceste câteva: Privitor la conferinţele pastorale s'a hotărît ca fiecare preot sub 60 ani să fie obligat a se ocupà cu toate chestiunile dogmatice şi practice în aceste conferenţe; conferenţele scrise să fie cercetate de o comisiune pe judeţe şi apoi cele mai bune de o alta la eparhie, de unde se vor înaintà desideratele chiriachilor consistorului superior. S'a discutat modalitatea de a face din mănăstiri locuri primitoare pentru bolnavi, de a înfiinţà în cele potrivite fabrici de lumini, satele să se provadă cu biblioteci. Salariile preoţilor cu acelaş studiu să se egaleze, gradaţiile preoţilor şi diaconilor să se unifice. Invăţământul religios în şcolile rurale să se propună de preoţi. S'au aprobat manuale de religie şi s'a propus un regulament relativ la îmbrăcămintea preoţilor, monahilor, monahelor, studenţilor în teologie, elevilor seminarişti şi a cântăreţilor. S'a cerut ca profesorii facultăţii de teologie, profesorii de religie din şcoalele secundare să fie preoţi.

*

Sfântul Sinod al bisericei din regat, s'a deschis în 13 Maiu v. prin decretul regal cetit de ministrul cultelor, care imediat a încunoştiinţat oficial Sf. Sinod că *guvernul va modifică legea sinodală,* care atâta a tulburat pacea din biserica României, — după indicaţiile date de episcopul Safirin al Romanului. Acesta e un succes deplin, să nu zicem numai al episcopului de Roman, ci e izbânda bisericei însaşi, care fusese greu lovită prin legea necanonică. Dar conflictul nu se sfârşeşte. Pare a fi coborît acum încâtva de pe terenul principiar pe cel personal. P. S. Episcop de Roman a ridicat împotriva I. P. S. Mitropolit Primat învinuiri de erezie, imoralitate şi plagiat şi a cerut darea în judecată, deci mai mult decât înainte se aţâţă setea de sensaţii a lumii alarmate. Orice încer-

care de potolire a rămas fără rod. Ep. de Roman în fiecare şedinţă îşi înoeşte adresa şi îşi justifică atitudinea prin: «In zadar vom reîntră teoreticeşte şi pe hârtie în canonicitate, dacă în practică ne vom bate joc şi de canoane şi de morală». Pare deci a fi consecvent. Cu învinuirile aduse Primatului nu ne ocupăm, nefiind în cunoştinţă de cauză. Judecata Sf. Sinod va trebuì să lămurească întreg conflictul, scoţând la lumină adevărul. S'a statorit ziua judecăţii, în care sf. Sinod, după ascultarea martorilor, va aveà să se pronunţe asupra proceselor conexate.

*

Biserica Bulgariei. Dupăce Bulgaria a devenit regat s'a crezut că biserica bulgară de până aci se va desface în 2 părţi: biserica regatului condusă de Sf. Sinod şi un patriarh, ca biserică naţională, cu organizaţie autonomă, şi a doua biserica bulgară din Turcia, condusă şi pe mai departe de exarhul din Constantinopole. Această desfacere ar fi scos doauă treimi de sub anatema sinodului patriarhal din 1875, dar motive politice o au oprit, pentruca exarhul, care conduce şi acum din Constantinopol întreaga biserică bulgară, cu un sinod la reşedinţă şi altul în ţară la Sofia, să rămână şi pe mai departe şi mai ales să devină un pericol pentru întregitatea imperiului turcesc. Cele două sinoade par a indicà pe viitor desfacerea bisericei care pe multă vreme poate fi însă mai mult aparentă decât reală. Raportul dintre cele două fracţiuni îl vor determinà evenimentele viitoare.

Starea de acum a acestei biserici e în scurt următoarea: In Sofia Sf. Sinod se compune din patru mitropoliţi aleşi din 4 în 4 ani de toţi mitropoliţii regatului. Preşedinte este exarhul, care e înlocuit de regulă de unul dintre mitropoliţi, fiind acela departe. Sinodul se adăposteşte într'o clădire cu anume destinaţie dar de dimensiuni modeste, ca şi întreg felul de manifestare a acestor vlădici, cari trăesc o viaţă simplă călugărească, abia deosebindu-se în îmbrăcăminte şi în ţinuta externă de preoţi şi diaconi. Şi această biserică, ca şi multe alte biserici ortodoxe, e săracă. Se întreţine din întâmplătorul câştig zilnic, din venitele puţinelor fundaţiuni şi din subvenţiile dela stat. Pe anul 1910 bugetul cultelor a fost 2.040,138 franci, din cari 312,598 fr. subvenţia exarhului. Fondurile, pe cari le administrează Sf. Sinod produc aproape 2 milioane şi sunt cu destinaţia de a edità cărţi liturgice, acoperirea trebuinţelor clerului, pentru burse bisericeşti şi editarea cărţilor pioase, pentru premii seminariştilor, cari se disting în limbile clasice. Leafa preoţilor dela stat de asemenea e foarte modestă, iar venitele zilnice scad, pentrucă scade sentimentul religios şi în Bulgaria din ce în ce, încât unii politiciani vorbesc şi aici chiar de separarea bisericei de stat. Clerul se pregăteşte pentru întâmpinarea acestei lovituri.

Educaţia intelectuală a clerului lasă de dorit. Nu există pentru întreaga Bulgarie decât un singur seminar. Programa studiilor e luată după seminariile ruseşti. Se învaţă aici peste 37 de materii, între cari procedura bisericească, chimia cosmografică, geografia fizică, instrucţiunea civică, zoologia, botanica, economia rurală, igiena, cari toate dau o pronunţată direcţie practică, realistică. Seminarul are însă foarte puţini elevi şi mai socotind că o seamă dintre ei îmbrăţişează şi alte cariere, atâtea biserici trebue să rămână fără preoţi. Anual abià se preoţesc 12—13 într'un regat cu 11 eparhii, 214 biserici urbane, 2056 biserici rurale şi 3.344,790 de credincioşi la o populaţie totală de 4.252,861 de suflete. Aici numărul preoţilor de mir după aceiaşi statistică din 1903 e 1917, 11 diaconi şi 5 protodiaconi.

Sinodul din anul trecut a hotărît înfiinţarea unui al doilea seminar în mănăstirea stavropighială Bacikovo. Aici instrucţia va fi inferioară celui dintâi şi programa va aveà numai 20 materii. La susţinerea lui vor concurge şi celelalte mănăstiri, cari în întreg regatul sunt 75 cu abià 169 călugări şi 16 mănăstiri cu 269 călugăriţe. Mănăstirile odinioară au avut o frumoasă influinţă intelectuală şi civilizătoare asupra vieţei acestui popor, dar acum abia vegetează.

Invăţământ superior bisericesc nu există în Bulgaria, din lipsa resurselor trebuitoare, cari au oprit crearea unei facultăţi de teologie la universitatea din Sofia, ori înfiinţarea unei academii duhovniceşti după modelul rusesc, cum o doreau alţii.

Clericii cari vreau să aibă cunoştinţe teologice superioare merg în Rusia, la Cernăuţi sau în Bucureşti.

Biserica exarhală din Turcia are seminarul din Calchi şi şcoala clericală din Üsküb, cari corăspund destul de bine cu cele două din regat, dar elevii absolvenţi ai seminarului aproape toţi iau drumul spre Bulgaria, nevoind să rămână în Turcia, iar când s'au încercat măsuri de oprire 90 elevi părăsiră seminarul.

Clerul înalt cu cel de jos e într'un antagonism care creşte mereu de când Sf. Sinod a desfiinţat congresele preoţeşti interdiocesane. Preoţimea tinde să organizeze un sindicat profesional al preoţilor şi să-şi creze un organ al său, tendinţe, ce nu lipsesc nici aiurea în bisericile ortodoxe, ivindu-se aşa deodată în mod pronunţat, fără însă a aveà o legătură.

Primul sinod general al episcopilor regatului bulgar din 1910 a cercetat dacă e locul de a permite întrebuinţarea limbei bulgare în oare-care părţi ale liturgiei, în locul celei slavone îndatinate şi după o discuţie a biruit părerea: să se cetească succesiv evangelia şi apostolul în slavoneşte şi în bulgăreşte, începând cu slavona, afară de timpul săptămânei mari, când cetirea se va face numai în limba bulgară. Deci se menţine la loc de onoare limba liturgică slavonă faţă de părerea ce a căzut ca evangelia, apostolul, psaltirea etc. să se cetească numai în limba bulgară.

Bulgarii au avut până acum 2 traduceri ale Bibliei, una necompletă dela 1828 şi alta apărută în 1840. In 1901 Sf. Sinod a luat iniţiativa unei nouă traduceri în bulgăreşte a întregei Biblii, din care e terminată traducerea noului Testament. Asemenea s'a tradus cartea cu rugăciunile din timpul liturgiei, pe care deşi exarhul n'a aprobat-o, preoţii totuşi au început să o întrebuinţeze, şi o carte de rugăciumi pentru credincioşi.

Intr'o a doua şedinţă toată preocuparea a fost dată instrucţiei religioase, care mai nou a fost suprimată din gimnazii, începând dela cl. V şi întru cât mai există e predată de oameni cunoscuţi de necredincioşi şi lipsiţi de un control, lecţiile lor sunt mai mult pentru lăţirea necredinţei. Plângerile episcopilor însă sunt fără răsunet în minister, ba ministrul instrucţiei publice a declarat chiar că biserica n'are nimic de a face cu şcoala, fapt care prevesteşte şi pe Bulgari de naţiune, care va aveà să lupte pentru păstrarea credinţei chiar faţă de unii fii ai ei.

Pentru întrunirea acestui sinod unii membrii ai clerului liberal au formulat un program pentru o reformă mai întinsă, dar sinodul a rămas mai departe pe lângă obiectul limbei bisericeşti, pentrucă în acel program se puneau în discuţie chestii delicate, a căror rezolvire erà grea şi poate reforma nerealizabilă. Iată câteva puncte: 1) necredinţa şi indiferentismul în naţia bulgară, cauzele şi mijloacele de combatere; 2) ignoranţa din biserică, necunoaşterea învăţăturei bisericii, persecutarea persoanelor bisericeşti în viaţa socială şi privată, măsuri de luat pentru a face să înceteze această vrăşmăşie. 3) Mişcarea pornită pentru separarea bisericei de stat, proectul de a împărţí exarhatul în doauă biserici autonome, mijloacele de a combate aceste idei; 3) Silinţele clerului pentru desfăşurarea activităţii sale pastorale, neunirea care domneşte între clerul înalt şi cel de jos şi ideile opuse cari inspiră pe unul şi pe altul; 5) Instrucţia şi educaţia clericală, mijloace de a le îmbunătăţi; 6) Răceala şi dispreţul arătat celor ce fac studii bisericeşti şi celor ce voesc să îmbrăţişeze cariera sacerdotală; 7) Reaua voinţă ce se arată, când nu se vrea ca laicii să se intereseze de afaceri bisericeşti; 8) Lipsa de dragoste părintească şi frăţească între preoţi şi credincioşi; 9) Lipsa de zel pentru desvoltarea religioasă-morală; 10) Tendinţa de a monopolizà puterea bisericească, ceeace e contrar principiului sinodal al bisericei ortodoxe. (După «Viitorul» - Bucureşti).

*

Cultura creştină ne ceartă, pentrucă am îndrăznit să spunem că articolaşul «*Biserica română din Basarabia*» a fost reprodus de «Viitorul» din Cernăuţi din «Revista Teologică» *fără indicare precisă* şi se revoltă la gândul că *trebue* să reproducă după noi. Foaia din Cernăuţi a luat articolaşul cu pricina din Nr. 1 1911 al Rev. Teol. semnându-l numai cu iniţiatele *R. T.* ca şi pe cel de sub el «*Din*

biserica rusească», care asemenea e reprodus din revista noastră, cu aceiaşi întrelăsare de a ridică precis de unde se reproduce, iară de aici se desface clar că «Cultura creştină», fie şi prin mijlocirea «Viitorului» din Cernăuţi, a luat un articol din revista noastră şi pe deasupra apostrofează biserica ortodoxă. Sperăm că «Cultura creştină» va rectifică în acest sens notiţa sa greşită. — Încolo luăm act de «o presă de zi unită, care preocupă deja din greu cercurile competente», — numai cât nu presa va caracteriză spiritul mai mult sau mai puţin naţional din biserică, ci acel spirit se va oglindi şi în presă, ceeace încă nu răstoarnă ce am spus, că în privinţa naţională biserica unită la noi rămâne departe în urma celei ortodoxe, adevăr care n'a trecut în conştiinţa publică prin ziarele noastre, cari sunt tot atât de ortodoxe ca şi catolice, ci mai vârtos prin pilda vieţii oamenilor acestei biserici. Spiritul trebue schimbat şi atunci vom fi bucuroşi de o emulaţie în direcţie naţională, spre care scop e foarte potrivită şi «presa de zi». Noi nu cunoaştem şi nici nu putem presupune *motivele uşor de înţeles*, pentru cari toate ziarele noastre stau fie direct fie indirect în serviciul bisericei ortodoxe şi vom fi recunoscători «Culturei creştine» lămurindu-ne această laturе a vieţii noastre politice, dacă pot fi alte motive, şi mai ales uşor de înţeles, decât acela singur că ziarele *naţionale* sunt mai aproape de biserica *naţională*.

*

„Sfânta unire“ se chiamă (desigur numire foarte unită) societatea literară-socială, care s'a plănuit la Oradea-mare, iar acum s'a hotărît definitiv prin statorirea statutelor, cari îşi aşteaptă aprobarea. Societatea se va extinde pe un teren foarte vast al problemelor de vieaţă socială, «va căută să dea un deosebit avânt literaturii scrisă în spirit creştinesc, va încercă organizarea tuturor forţe or de muncă şi a publicului credincios, va ridică o librărie şi o tipografie pentru răspândirea cât mai puternică a principiilor sale, va edă cărţi, va aranjă conferenţe şi prelegeri poporale, va înfiinţă tot soiul de reuniuni cari promovează bunăstarea şi cultura poporului» («Unirea» Nr. 44). Comitetul e compus din 12 membrii clerici şi mireni din întreaga provinţă bisericească, şi-şi va ţineă adunarea generală în fiecare an în diferite centre şi oraşe. E o pornire nobilă şi binefăcătoare aceasta de se va rezimă pe adevărata temelie creştinească, iar de va purcede să facă prozelitismul neizbutit în Ţara românească, surpase-va clădirea pe năsip mai curând decât s'ar puteă prevedeă.

*

„Prăvilarii“ e titlul unui articol peste care am dat în «Gazeta Transilvaniei», în care, ca spre o ruşine a bisericei, se arată cu degetul spre preoţii *păscalieri*. Ce lume încurcată: unii se străduesc din răsputeri spre lumină, alţii asudă pentru a îngroşă întunerecul, şi între aceşti din urmă mai sunt şi azi preoţi uitaţi de sine, cari nu numai păcătuiesc greu împotriva legii, dar în aceiaşi vreme se constitue în jefuitori ai poporului nepriceput şi superstiţios. Aceşti «profeţi mincinoşi, farisei ai bisericei creştine, cari — în lăcomia după bani şi în lipsa de conştiinţă — fără pic de mustrare şi frică de Dumnezeu şi de forurile bisericeşti se folosesc de credinţa, uneori chiar credulitatea poporului». Dacă, cum se spune, în ţara Făgăraşului aceşti farisei au ştiut să eludeze cercetările autorităţilor bisericeşti, ca să-şi ducă neconturbaţi şi mai departe slujba rentabilă, e de datoria sfântă a celor buni să nu mai sufere înjosirea acestei biserici şi aşa umilită şi batjocurită. O acţiune generală trebue întreprinsă *între noi* pentru curmarea boalei în toate tractele, pentrucă nu vor fi numai la Făgăraş, Sibiiu ori Braşov, ci poate mult mai deşi în alte părţi. Conferenţele preoţeşti discută vecinic uniformizarea serviciului divin, dar nu şi batjocorirea lui.

Tipicul cultului religios.

date şi indigitări tipiconale pe luna lui Iunie.

Sâmbătă în 4 Iunie la vecernie: Inceputul cu binecuvîntare cu cetirea psalmului şi a catismei şi cu cetenia cea mare. La „Doamne strigat-am" se pun 6 stihiri a învierii din octoih dela glas 8 şi 4 din Penticostar. „Mărire—Dumnezeiască ceata Mucenicilor, temelia bisericii" din Penticostar „şi acum", dogmatica glasului 8 din Octoic. Vohod „Lumină lină", prohimenul zilei, paremiile, ectenia „să zicem toţi" imnul „Invredniceşte-ne Doamne". După ectenia celor 6 cereri urmează stihoavna glasului 8 din octoic cu „mărire —Veniţi credincioşii, astăzi ceată împreunând, să prăznuim creştineşte" din Penticostar, „şi acum" dogmatica dela stihoavna glasului 6 din octoih „Acum slobozeşte, Sfinte Dumnezeule, Prea sfântă Treime—Tatăl nostru" şi troparul glasului 8, „mărire" a Sfinţilor Părinţi din Penticostar „şi acum" dogmatica tropariului glasului 4 din octoic. Otpustul ca în totdeauna.

Duminecă în 5 Iunie, dumineca tuturor Sfinţilor glas 8 vos. 1. La utrenie. Preotul dă binecuvântarea şi citeţul ceteşte psalmii de dimineaţa neschimbaţi, după cum sunt puşi în ciaslov sau în octoic. După ectenia cea mare de începere se cântă „Dumnezeu este Domnul", pe melodia tropariului glasului 8 de 4 ori, însuşi acest tropar de două ori, „mărire" troparul Penticostariului „şi acum—Taina cea din veac ascunsă". După catisme sedelnele octoieului cu ectenie mică între ele, troparele învierii „soborul îngeresc", ipacoiul şi antifoanele glasului şi evangelia utreniei. „Invierea lui Hristos" psalm 50 şi catavasiile „Bunei Vestiri" „Deschidevoi gura mea". După peasna a 6-a sedelnele Sfinţilor, apoi condacul şi icosul lor, iar la peasna a 9-a „Măreşte suflete al meu—Ceeace esti mai cinstită". Sfetilna învierii, „mărire" sfetilna Sfinţilor din Penticostar „şi acum" a Născătoarei de Dumnezeu tot de aici. Lahvalite se pun 5 stihiri din octoic a glasului şi trei a Sfinţilor din Penticostar. „Mărire" stihira evangeliei, „şi acum—Prea binecuvîntată eşti" şi doxologia cea mare, ambele pe melodia antifonului glasului 8.

Sâmbătă în 11 Iunie la vecernie: Preotul dă din altar binecuvântarea, iar citeţul ceteşte, după ce zice „veniţi să ne închinăm" de 3 ori, psalmul de seara „Binecuvintează suflete al meu pe Domnul". In acest restimp preotul înaintea uşei împărăteşti îşi ceteşte rugăciunile de seara din liturgier. Intrând apoi în altar pe uşa de miazăzi, zice de acolo ectenia cea mare de incepere „Cu pace Domnului să ne rugăm". După vosglasul acestei ectenii se ceteşte catisma prescrisă din psaltire şi se cântă „Doamne strigat-am" pe melodia glasului 2 cu 10 stihiri şi anume 7 din octoic şi 3 din mineiu. „Mărire" din Mineiu „şi acum" dogmatica glasului de rând. In cursul cântării „Doamne strigat-am" se tămâiază întreaga biserică, iar când se cântă „şi acum" preotul luând pe sine şi felonul, cădeşte sfânta masă în forma crucii, ese pe uşa dinspre meazănoapte, cădeşte din faţa uşii din mijloc sfintele icoane, stranele şi poporul şi zicând „Inţălepciune dreaptă" întră pe uşa din mijloc în altar. Strana ceteşte imnul de seara „Lumină lină". După aceasta preotul zice: „Să luăm aminte pace tuturor" şi strana cântă prohimenul de Sâmbătă seara „Domnul s'a împărăţit" cu stihurile lui pe melodia tropariului glasului 6 Preotul zice apoi ectenia „să zicem toţi" iar după vosglas strana ceteşte imnul de seara „Invredniceşte-ne Doamne" din octoic. Urmează după acest imn ectenia celor 6 cereri şi după al doilea vosglas al acestei ectenii strana cântă stihoavna glasului de rând din Octoic (in caz glas 2) „Mărire" dela stihoavna mineiului „şi acum" dogmatica stihoavnei acelui glas, pe care s'a cântat „Mărire" — Neavând Mineul „Mărire" separat de „şi acum" se cântă „Mărire — şi acum" din octoic dela glasul de rând. După „Mărire — şi acum" dela stihoavnă, strana ceteşte „Acum slobozeşte—Sfinte Dumnezeule - Prea sfântă Treime—Tatăl nostru". După vosglas dela preot, strana cântă troparele in dorinea următoare: (1 troparul învierii a glasului de rând (in această zi trop. „Când te-ai pogorît la moarte"), (2 „Mărire" troparul Sfântului din Mineiu, 3) „şi acum bogorodicina tropariului învierii din octoic dela acel glas, pe care s'a cântat troparul Mineiului. După tropare preotul din uşa cea mare stând cu faţa către popor zice: „Inţelepciune" strana: „Binecuvintează părinte". Preotul: „Cel ce este binecuvintat Hristos Dumnezeut nostru, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor". Strana: „Intăreşte Doamne pe prea înălţatul împăratul şi regele nostru N. N. în sfânta dreaptă credinţă a dreptcredincioşilor creştini în veacul veacului". Preotul închinându-se spre icoana Născătoarei zice: „Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu mântueştene pre noi", strana: Ceea ce eşti mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită etc." Preotul făcând închinăciune spre icoana Mântuitorului zice: „Mărire Ţie Hristoase Dumnezeul nostru, mărire Ţie" strana: „Mărire—şi acum" „Doamne miluieşte-ne (de 3 ori), întru numele Domnului binecuvântă părinte" şi preotul face otpustul după cum este arătat în liturgier. După otpust strana cântă: „Stăpână primeşte rugăciunile robilor Tăi". *Cantor.*